

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU
SOSIAALI- JA TERVEYSALA

VOIMAANTUMINEN VANKIEN
PÄIHDEKUNTOUTUSRYHMÄSSÄ

Kuvaus tunneryhmäyöskentelystä

Opinnäytetyö

Eila Skantz

Hoitotyön koulutusohjelma

Kemi 2011

TIIVISTELMÄ

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaali- ja terveystieteiden
Hoitotyön koulutusohjelma

EILA SKANTZ

VOIMAANTUMINEN VANKIEN PÄIHDEKUNTOUTUSRYHMÄSSÄ

Kuvaus tunneryhmätyöskentelystä

Opinnäytetyö, 71 sivua ja 5 liitettä

Ohjaajat: Jumisko Eija, Mylläri Birgit ja Suopajarvi Annette

1.5.2011

Asiasanat: voimaantuminen, rikollisuus, kiintymyssuhdeteoria, päihdekuntoutus

Vankien päihdekuntoutus on yksi vankilan vangeille tarjoamista toiminnoista, jotka pyrkivät vaikuttamaan uusintarikollisuuden laskuun. Voimaantuminen on henkilössä itsessään tapahtuva prosessi, jota tarvitaan muutoksen aikaansaamiseksi ja johon vankilan toimintaohjelmat antavat omalta osaltaan mahdollisuuden.

Tutkimukseni on määrällinen ja sen tarkoituksena on kuvata kuinka vahvana voimaantumisasiä esiintyy vankien päihdekuntoutuskurssin tunneryhmätyöskentelyssä ja millä voimaantumisen osa-alueilla. Tutkimustehtävinä olivat: 1. Mitkä voimaantumisen osatekijät koettiin vahvimmin ja mitkä heikoimmalla tunneryhmätyöskentelyssä? 2. Millaista vaihtelua voimaantumistekijöiden määrässä tapahtui kurssin aikana ryhmällä ja yksilöillä? Tavoitteena oli saada tietoa, jolla kehittää päihdekuntoutuskurssin vaikuttavuutta. Tutkimusmenetelmänä käytin kyselytutkimusta, aineiston keräsin kahdeksalta eri kyselykerralta ja analysoin Microsoft Officen 2007 Excel-ohjelman avulla.

Vahvimpana koettiin seuraavat voimaantumisen osatekijät: tavoitteiden saavuttaminen, ryhmän tapahtumien ymmärtäminen, osallistuminen omasta halusta, omasta toiminnasta määrääminen, turvallinen olo, tunteiden tunnistaminen, oma aktiivisuus, hyväksyä ryhmätoverit, oma positiivinen asenne ja turvallinen ilmapiiri. Heikoimmalla koetut voimaantumisen osatekijät olivat: Tunne ryhmätovereiden arvostuksesta, tunne ryhmätovereiden tyytyväisyydestä vastaajaan ja oma vaikuttaminen ryhmätovereiden oppimiseen. Saatua ilmiön kuvausta voidaan hyödyntää vankilan toimintaohjelmien ohjauksessa, kohdennettaessa huomiota voimaantumisen mahdollistamiseen ja sen estymiseen.

Koko ryhmänä tarkasteltuna voimaantumisen vaihtelun saattoi nähdä loogisena ryhmän vaiheisiin nähden. Ohjaajat voivat hyödyntää tulosta kiinnittääkseen huomiota ryhmää ohjattaessaan voimaantumisen esteiden poistamiseksi haasteellisissa ryhmän vaiheissa ja voimaantumisen maksimoimiseksi, silloin kun sille on parhaat edellytykset. Yksilöiden väliset voimaantumisen ilmiöt näyttävät hyvin eri vahvuisina prosesseina, joista ei suoranaisia johtopäätöksiä voi tehdä. Merkittävää on kuitenkin tieto kokemusten niin suuresta erilaisuudesta ja yksilöllisyydestä. Saatua ilmiön kuvausta voidaan hyödyntää ohjaajien työssä voimaantumisen yksilöllisessä ymmärtämisessä ja tukemisessa.

ABSTRACT

KEMI-TORNIO UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Social Services and Health Care
Degree Programme in Nursing

EILA SKANTZ

EMPOWERMENT IN PRISONERS DRUG REHAB GROUP
Description of the emotion group working

Bachelor's Thesis, 71 pages and 5 appendices

Advisors: Eija Jumisko, Mylläri Birgit and Annette Suopajarvi

1.5.2011

Keywords: empowerment, crime, attachment theory, drug rehabilitation

Substance abused rehabilitation programmes for prisoners is one of the rehabilitative activities in prison which is meant to influence recidivism. Empowerment in an individual process which is needed for making the change and where a prison rehabilitative activity provides an opportunity.

This study is quantitative research and its purpose is described how strong a phenomenon empowerment is among the prisoners, in emotion group working. Research tasks were: 1. In which parts of the empowerment were felt strongest and which weakest in emotion group work? 2. What kind of change happened in the amount of empowerment during the course in the group and with different individuals? The task of this study was to receive information, which would help to develop the effectiveness of substance abused rehabilitation. The research method what I used was survey and the data were collected from eight sessions and it was analyzed with Microsoft Office 2007 Excel - program.

Strongest elements of empowerment were: achieving the targets, understanding the group events, participation in the group process by own wish, controlling own activity, secure feeling, emotional identification, own activity, accept group members, own positive attitude and safe atmosphere. The most weakly elements on empowerment were: feeling respect by other group member, feeling satisfied by members of the group by respondent and respondents own influence to group members learning. The findings of this phenomenon can be exploited guiding in prison activity programmes, targeting attention to provide for empowerment or against it.

Looking at the group by empowerment transaction it could be seen as a logical process of group stages. Instructors can use these results in group guidance and ignore removal of barriers in empowerment in those group development stages which are challenging, and also to maximize empowerment as in its best conditions.

A difference in empowerment by individualities was shown in very varying processes, which cannot make direct conclusions. Significant were instead the knowledge of the

variance of experiences and its individualities in the group. This information can be exploited in instructors daily work to support and understanding of powerment process in substant abused rehabilitation programmes participations.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 VOIMAANTUMINEN	9
2.1 Voimaantumisen osaprosessit	11
2.1.1 Päämäärät -kategorian osaprosessit	12
2.1.2 Kykyuskomukset -kategorian osaprosessit	12
2.1.3 Kontekstiuskomukset -kategorian osaprosessit	13
2.1.4 Emootiot -kategorian osaprosessit	14
3 RIKOLLISUUS	16
3.1 Rikollisuuden kehitys.....	16
3.2 Päihteet ja rikollisuus	18
3.3 Kiintymyssuhdeteoria	19
3.4 Vankien terveystutkimus.....	22
3.4.1 Persoonallisuushäiriöt	24
3.4.2 Alkoholiriippuvuus	26
3.4.3 Kaksisuuntainen mielialahäiriö.....	27
3.4.4 Masennus	27
4 UUSINTARIKOLLISUUTEEN VAIKUTTAMINEN	29
4.1 Päihdekuntoutus rikosseuraamuslaitoksessa.....	30
4.1.1 Kalterit taakse® -kurssi	32
4.1.2 Kognitiivis-behavioraalinen viitekehys	34
4.1.3 Tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen	36
4.1.4 Ryhmädynamiikka ja kehitysvaiheet	39
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	43
5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet.....	43
5.2 Aineiston keruu	44
5.3 Analyysi	47
6 TULOKSET	50
6.1 Vahvimmin koetut voimaantumisen osatekijät tunneryhmätyöskentelyssä	50
6.2 Kohtalaisesti koetut voimaantumisen osaprosessit tunneryhmätyöskentelyssä.....	51

6.3 Heikoimmin koetut voimaantumisen osatekijät tunneryhmätyöskentelyssä	52
6.4 Voimaantumisen vaihtelu.....	53
6.5 Vastaajien ehdotukset tunneryhmätyöskentelyn muuttamiseksi.....	57
7 POHDINTA	58
7.1 Voimaannuttavimmat tekijät tunneryhmätyöskentelyssä	58
7.2 Vähiten voimaannuttavat tekijät tunneryhmätyöskentelyssä.....	60
7.3 Voimaantumisen vaihtelu vankien päihdekuntoutusryhmässä	62
7.4 Luotettavuus ja eettisyys	63
7.5 Jatkotutkimusehdotukset.....	66
8 LÄHTEET	67

1 JOHDANTO

Työskentelen Kestilän vankilassa erityisohjaajana ja teen päihdetyötä. Päihdekuntoutus tapahtuu ryhmässä, rekisteröidyn ohjelman mukaisesti, nimeltään ”Kalterit taakse®”, joka on päihdeongelmallisille ja rikostaustaisille henkilöille tarkoitettu, strukturoitu hoito-ohjelma. Ohjelman on kehittänyt Järvenpään sosiaalisairaala ja sitä on käytetty vankiloissa jo yli 10 vuoden ajan.

Saadakseni selkeämmän kokonaiskuvan voimaantumiseen liittyvistä osa-tekijöistä, rajasin tutkimukseni koskemaan Kalterit taakse® – kurssin yhteydessä toteutettua toimintaa eli tunneryhmätyöskentelyä. Tunneryhmätyöskentely on rekisteröidyn ohjelman tehostamiseksi lisätty harjoitteluosio, joka ei kuulu em. strukturoituun ohjelmaan. Tunneryhmätyöskentelyssä keskitytään tunteiden tunnistamiseen ja nimeämiseen, apuna käytetään kuvakortteja.

Ohjaamani päihdekuntoutusohjelma perustuu kognitiivis-behavioraaliseen viitekehykseen. Sen tarkoituksena on tarkastella hankaluuksia aiheuttaviin asioihin ja tilanteisiin liittyviä ajatuksia, tunteita ja toimintaa sekä näiden yhteyttä toisiinsa, sekä harjoitella rationaalisempia tapoja toimia. Tarkastelun pääpaino on päihhteissä ja rikoksissa.

Tutkimukseni on määrällinen ja sen tarkoituksena on kuvata kuinka vahvana voimaantumisasiä esiintyy vankien päihdekuntoutuskurssin tunneryhmätyöskentelyssä ja millä voimaantumisen osa-alueilla. Tutkimustehtävinä olivat: 1. Mitkä voimaantumisen osa-tekijät koettiin vahvimmin ja mitkä heikoimmin tunneryhmätyöskentelyssä? 2. Millaista vaihtelua voimaantumistekijöiden määrässä tapahtui kurssin aikana ryhmällä ja yksilöllä? Tavoitteena oli saada tietoa, jolla kehittää päihdekuntoutuskurssin vaikuttavuutta.

Tunneryhmäistuntoja oli kaikkiaan kahdeksan, ryhmäläisiä oli myös kahdeksan ja he vastasivat kaavakekyselyyni jokaisen istuntokerran jälkeen. Kysymykset laadin voimaantumisteorian pohjalta. Siitosen (1999, 117) mukaan voimaantuminen on ihmisestä itsestään lähtevä prosessi, joka on yhteydessä ihmisen omaan haluun, päämäärien asettamiseen, samoin luottamukseen omiin mahdollisuuksiinsa sekä näkemykseen itsestään ja tehokkuudestaan.

Voimaantumisteorian käyttö on mielekästä tutkittaessa vankilan rajoittavissa olosuhteissa voimaantumisen ilmenemistä, sen mahdollisuuksia ja esteitä. Uusintarikollisuuden ehkäiseminen on vankiloiden kuntouttavien ohjelmien tarkoitus, niin myös päihdeohjelmien. Voimaantuneella ihmisellä on suuremmat mahdollisuudet tehdä elämässään merkittäviä muutoksia, siksi näihin tekijöihin tulisi myös vankilassa kiinnittää huomiota. Kiintymyssuhdeteoria antaa selityksiä ja ymmärtämystä etenkin varsin haastavasti ja epäloogiselta näyttävästi käyttäytyvien persoonallisuushäiriöisten kohtaamisille. Ymmärtäminen auttaa kohtaamaan ammatillisesti haastavat tilanteet ja antaa mahdollisuuden kohdentaa työskentelyä puutteellisille ja haavoittuneille vuorovaikutuksen alueille.

Kognitiivisen psykoterapian uranuurtaja oli psykoanalyttikko Aaron T. Beck. Psykoterapiassa Beckin lähtökohtana oli, että muuttamalla kognitioita yksilön kokemat tunteet, käyttäytymisongelmat tai oireet muuttuvat. Terapiassa yksilön haitalliset ajattelumallit ovat siis muutostyöskentelyn kohteena. Kognitiivisilla toiminnoilla tarkoitetaan yksilön ajatuksia, informaation prosessointia, sisäisiä mielikuvia ja muistikuvia. Kognitiivisessa psykoterapiassa tutkitaan kognitioita, jolloin yksilö voi löytää uuden vaihtoehdoisen, vähemmän ongelmallisen tavan tarkastella kokemuksiaan ja suhdettaan ympäröivään maailmaan. (Kuusinen 2003, 12-24.)

Behavioristisen suuntauksen keskeinen edustaja oli Benjamin F. Skinner, joka erotti oppimisessa ehdollistumisen lisäksi operatiivisen oppimisen. Operatiivisessa oppimisessä käyttäytymisen seuraukset joko vahvistavat tai ehkäisevät käyttäytymisen ilmenemistä uudelleen. Käyttäytymisterapioiden keskeisenä elementtinä on ollut altistaminen, jossa välttämiskäyttäytymistä pyritään vähentämään kohtaamalla välttelyn kohteena olevaa toimintaa ensin mielikuvissa ja sitten todellisissa tilanteissa. (Kuusinen 2003, 12-24.)

Kognitiivisessa menetelmässä tunteiden tunnistaminen on tärkeää, koska menetelmä perustuu nimenomaan ajatusten, tunteiden ja toiminnan toisiinsa kytkeytymisen tarkasteluun ja muokkaamiseen. Käytännön työssäni olen todennut tunteiden tunnistamisen ja nimeämisen olevan ryhmäläisille uutta ja hankalaa. Hankaluuksia selittävät omalta osaltaan vangeilla muuta väestöä suuremmalla osalla olevat persoonallisuushäiriöt, psyykkiset sairaudet, päihdetaustasta johtuvat aivojen muutokset sekä neuropsykologiset häiriöt. Myös kasvatuksellisista ja kulttuurillisista syistä tunteisiin huomion kiinnittäminen

ja niistä puhuminen voi olla vierasta. Vankila tuo olosuhteina myös omat vaatimuksensa ja sosiaaliset paineensa, luottamuksen puutteineen sekä henkilökuntaa että vankitovereita kohtaan, ilmaista ja nimetä ryhmätilanteessa tunteita.

2 VOIMAANTUMINEN

Ihmisen voimaantumisen ja sisäisen voiman tunteen tarve tulee ajankohtaiseksi viimeistään silloin, kun häntä jostain syystä estetään tai yritetään estää voimaantumasta. Voimaantuminen on ihmisestä itsestään lähtevä prosessi, joka on yhteydessä ihmisen omaan haluun, päämäärien asettamiseen, samoin luottamukseen omiin mahdollisuuksiinsa sekä näkemykseen itsestään ja tehokkuudestaan. Vaikka voimaantuminen onkin henkilökohtainen prosessi, eikä voimaa voi antaa toiselle, siihen vaikuttavat toiset ihmiset, olosuhteet ja sosiaaliset rakenteet. (Siitonen 1999, 117.) Voimaantuminen ei ole synonyymi vallan ottamisen kehittämisen kanssa, eikä se lähde hallitsevan yksilöllisistä tai kilpailevista arvoista, sitä vastoin se lähtee sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, yhteistoiminnallisuuden ja harmonisuuden arvojen painottamisesta. Se liittyy asioiden mahdollistamiseen, voimavarojen löytämiseen ja elämänhallintaan sekä toimintavalmiuksien ja toimintakykyisyyden saavuttamiseen. Tällaisena se on minkä tahansa toiminnan tai toimintaan osallistumisen välttämätön ehto. (Räsänen 2002,19.)

Haasteelliseksi voimaantumisprosessin pohtimisen tekee se, että voimaantumista voidaan yrittää tukea monilla mahdollistavilla ratkaisuilla, vaikkakaan toinen ei voi antaa voimaa toiselle eikä yksipuolisesti päättää toisen voimaantumisesta. Voimaantumisen osaprosesseja kehitetyn teorian mukaan ovat: päämäärät, kykyuskomukset, kontekstiuskomukset ja emootiot. Ne ovat yhteydessä tai merkityssuhteessa toisiinsa esim. hyväksynnän kokeminen (kuuluu kontekstiuskomuksiin) voi olla merkityssuhteessa ilmapiiriin vahvistumiseen (kuuluu myös kontekstiuskomuksiin) ja niiden voidaan todeta jopa vaikuttavan toisiinsa, mutta kehitetyssä teoriassa yhteyksiä ei osoiteta syyseuraussuhteiden pohjalta. (Siitonen 1999, 118.)

Voimaantumisen määrittely edellyttää, että toisiin ihmisiin kohdistuvan vallan ja ihmisuhteissa vaikuttavan yhteisvoiman käsitteet ymmärretään selkeästi. Monet puhuvat innostuneesti voimaantumisesta, mutta unohtavat yhteisvoiman merkityksen (työ)yhteisön voimaantumisen ehtona. Tavallisesti voimaantumiseen kuuluu pyrkimys opetella itsensä ja asioiden kontrollia sekä niiden hallintaa. Usein halutaan saada käyttöön juuri sillä hetkellä tarpeelliset aineelliset ja henkiset resurssit. Näiden lisäksi voimaantuvilta henkilöiltä odotetaan, että hän ymmärtää nykyisen sosiaalisen tilanteensa

reunaehdot ja mahdollisuudet. (Heikkilä & Heikkilä 2005, 28.) Voimaantumiseen kuuluu, että jokainen miettii omalta kohdaltaan, millä tavalla hän voi itse pitää huolta omasta hyvinvoinnistaan ja jaksamisestaan ja mikä voisi olla hänen osuutensa tarpeelliseksi huomaamansa muutoksen käynnistämiseksi omassa yhteisössään. (Räsänen 2002,19.) Voimaantumisprosessia voidaan pitää onnistuneena, jos yksilöt kehittyvät sen ansiosta itsenäisiksi ja riippumattomiksi ja että heissä kasvaisi luottamus keskinäiseen riippuvuuteen (Heikkilä & Heikkilä 2005, 28).

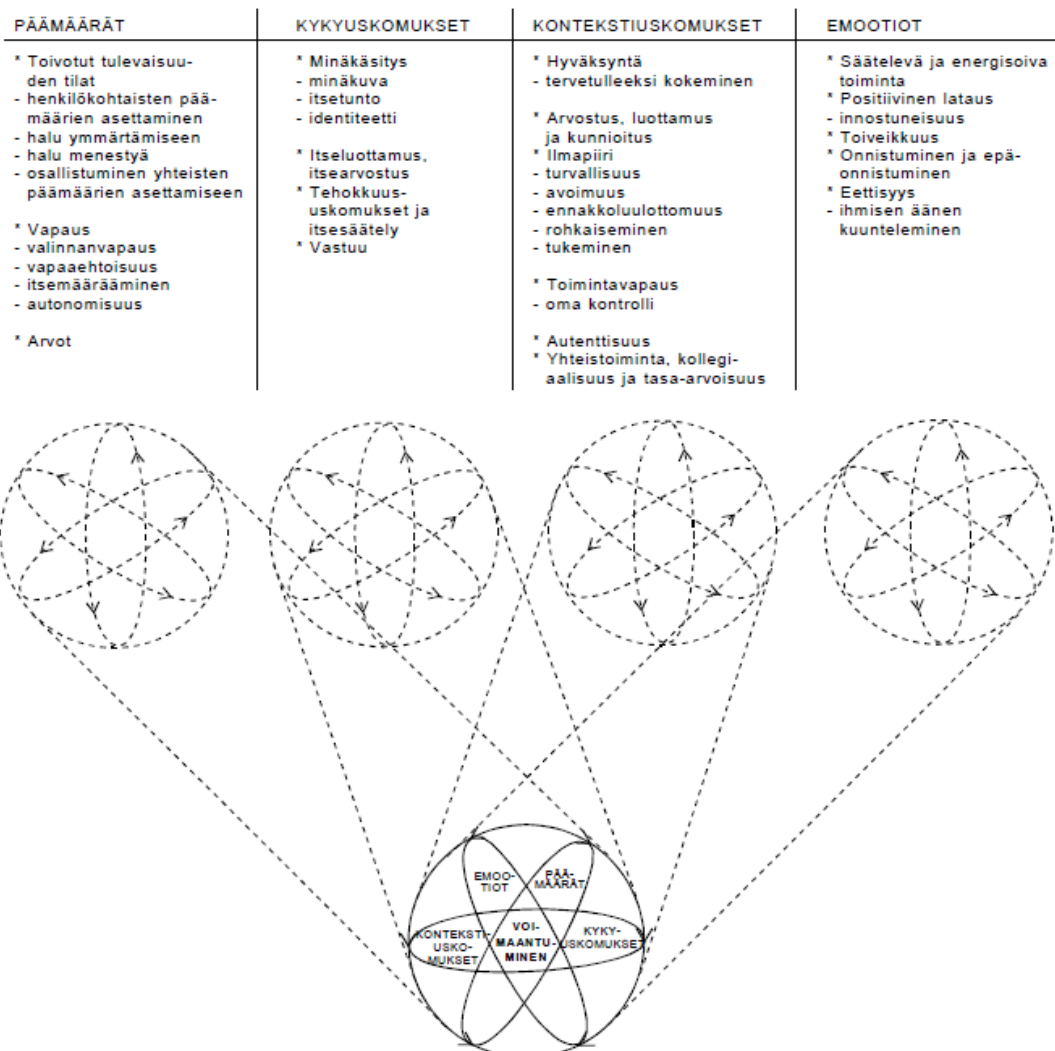
Sosiaalipoliittiset voimaantumisteoriat tai lähestymistavat käsittelevät valtasuhteita johtajien ja johdettavien, terapeuttien ja asiakkaiden tai asiantuntijoiden ja asiakkaiden välillä. Kyse on yksinkertaisesti siitä, että valtaapitävien ja vallan käytön kohteiden välille syntyy demokraattinen vuorovaikutussuhde. (Heikkilä & Heikkilä 2005, 29.) Voimaantumiseen tarvitaan luottamuksellinen ilmapiiri, jossa yhteisön jäsenet kokevat riittävää turvallisuutta jakaakseen ajatuksiaan omista kokemuksista. Turvallisessa yhteisössä osallistujat uskaltavat tutkia käytäntöjään, käsitellä uusia ideoitaan ja myöntää pettymyksensä, kertoo Empowermenthouse niminen yritys Internet-sivuillaan. (Empowermenthouse) Ihmisenä kasvamista ja kehittymistä tukee kaikkein parhaiten avoin sosiaalinen kanssakäyminen. Jokainen osapuoli kasvattaa valtaa suhteessa itseensä ja samalla hyväksyy muiden kasvun ja tukee sitä. Voimaantumaton ei kykene toisten tukemiseen. (Heikkilä & Heikkilä 2005, 29)

Ystävien, työyhteisön ja muiden kanssaihminen olisi hyvä tukea myös heiveröisesti eteneviä voimaantumisprosesseja. Ihmiset ovat erilaisia ja siksi kykenevät eri tavoin hyödyntämään niitä sosiaalisia kenttiä ja yhteisöjä jossa he toimivat. Yhteistoiminta tekee voimaantumisesta monipuolista ja silloin siitä saa myös tervetullutta palautetta. Kun voimaantuminen vahvistuu, niin myös osallistuminen vahvistuu ja antaa näin myös tilaisuuksia arvioida ja kehittää voimaantumistaan. (Heikkilä & Heikkilä 2005, 30-31.) Toivoa paremmasta ei voi kuitenkaan antaa kuten toimeentulotukea. Tärkeä kysymys onkin, miten herättää esim. asiakkaissa kyky nähdä itsensä toisin, toisessa ajassa ja auttaa heitä löytämään omia vahvuuksiaan? Miten saamme valettua heihin rohkeutta heittäytyä toivoon, uuteen, ehkä pelottavaankin muutokseen? Muutokseen vaikuttavat myös sen hetkiset yhteiskunnalliset resurssit toimeentuloon, kouluttautumiseen, asumiseen ja työhön. (Luhtalampi 2010, 13.)

Psykologisessa voimaantumisessa määrittelyn kohteena ovat enemmän omat sisäiset ja ihmisten väliset prosessit. Sisäisissä prosesseissa on tärkeää, että opettelee tuntemaan itsensä ja saa realistisen käsityksen itsestä ihmisenä ja toimijana. Sosiaalinen ja psykologinen lähestymistapa ovat yhdessä tarpeellinen viitekehys tarkastella voimaantuvaa (työ)yhteisöä. (Heikkilä & Heikkilä 2005, 31.)

2.1 Voimaantumisen osaprosessit

Kuviossa 1. näkyy voimaantumisen osaprosessien moniulotteinen keskinäinen yhteys

KUVIO 1. Voimaantumisen osaprosessien keskinäinen yhteys (Siitonen 1999, 158)

2.1.1 Päämäärät -kategorian osaprosessit

Kun ihminen toimii ympäristössään, hänellä on aina jonkinlainen päämäärä. Päämäärät ovat ajatuksia toivotuista tai ei-toivotuista tiloista, jotka ihminen haluaisi saavuttaa, tai joita hän haluaisi välttää. Voimaantumisen osaprosesseilla on keskeinen tehtävä päämäärien asettamisessa ja niihin pyrkimisessä.

1. **Toivotut tulevaisuuden tilat.** Voimaantumisen kannalta on tärkeää, että ihminen voi vapaasti asettaa itselleen tulevaisuuden unelmia. Itse asetettuun tulevaisuuden tilaan pyrkiminen toimii energialähteenä välipäämääriin pyrkimisessä.
2. **Vapaus** ja sen lähikäsitteet valinnanvapaus, vapaaehtoisuus, itsemäärääminen ja autonomisuus ovat voimaantumisen jäsentämisen, ymmärtämisen ja pohtimisen kannalta merkittäviä käsitteitä.
3. **Arvot.** Voimaantumiseen yhteydessä olevia arvoja ovat esimerkiksi valinnanvapauden arvo, oikeus vapaasti määrätä oman elämän kurssista, itsenäisyys, turvallisuus, vastuu, kunnioitus ja arvostus. (Siitonen 1999, 119 – 128.)

2.1.2 Kykyuskomukset -kategorian osaprosessit

Uskomukset omiin kykyihin, itseluottamus, minäkuva, tyytyväisyys ja mahdollisuus vastuullisesti tehdä itsenäisiä ratkaisuja ovat erittäin merkityksellisiä omien voimavarojen vapautumisen kannalta. Ne ovat yhteydessä moniin muihin voimaantumisen osaprosesseihin, erityisesti vapauteen, ilmapiiriin, keskinäiseen luottamukseen, kunnioitukseen ja arvostukseen sekä turvallisuuteen, ennakkoluulottomuuteen, hyväksyntään ja luovuuteen.

1. **Minäkäsitys** on voimaantumisen kannalta merkityksellinen siksi, että ihmisen käsitys itsestään on yhteydessä siihen, millaisia odotuksia hänellä on tulevaisuutta kohtaan ja miten hän arvioi omat voimavaransa suhteessa niihin. Ihminen ottaa helpommin vastaan sellaista informaatiota, joka tukee hänen käsitystään itsestään, mutta hylkää sellaisen, joka on ristiriidassa hänen minänsä kanssa. Voimaantumisen näkökulmasta on tärkeää se, ”millaisena minun mielestäni muut ihmiset pitävät minua tai haluavat minun olevan”. Jos ihminen tuntee, että

häntä kunnioitetaan sellaisena kuin hän on, ja kokee vapaudentunnetta, ennakkoluulottomuutta, turvallisuutta, kokee ilmapiirin demokraattiseksi ja itsensä hyväksytyksi, silloin hän arvioi kontekstinsa tulevaisuutensa rakentamiseksi mahdollistavaksi.

2. **Itseluottamus**, itsearvostus ja itsetunto liittyvät läheisesti toisiinsa ja ovat osittain myös päällekkäisiä käsitteitä. Hyväksyvässä ja arvostavassa ilmapiirissä ihminen uskaltaa helpommin ottaa riskejä. Onnistuminen tuo lisää itseluottamusta, mikä tukee itsearvostusta. Itseen arvostavan ihmisen itsetunto paranee tai pysyy hyvänä. Tällaisissa prosesseissa ihmisen sisäinen voimantunne vahvistuu ja ihminen voimaantuu.
3. **Tehokkuususkomukset ja itsesääätely**. Ihmisen uskomukset omista kyvyistään ja omasta tehokkuudesta vaikuttavat heidän tekemiinsä valintoihin, heidän pyrkimyksiinsä ja siihen, kuinka paljon he ponnistelevat asettamansa päämäärän saavuttamiseksi ja kuinka kauan he kestävät kohdatessaan vastoinkäymisiä.
4. **Vastuu**, päämäärien asettaminen ja itsearvostus ovat yhteydessä toisiinsa. Vastuun ottamisen ja vastuun kantamiseen sitoutumista voidaan edistää tehokkaasti osoittamalla ihmiselle, että hänellä on todellinen vapaus ja itsenäisyys oman näkemyksensä pohjalta asettaa päämääriä, joihin hän voi oman halunsa mukaisesti pyrkiä. Vapaus, vastuu ja voimaantuminen ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja ne liittyvät ihmisten henkilökohtaisiin ja sosiaalisiin käyttäytymisprosesseihin. (Siitonen 1999, 129 – 141.)

2.1.3 Kontekstiuskomukset -kategorian osaprosessit

Voimaantumisen kannalta on oleellista, millaista kontekstia ihminen itse pitää omiin päämääriin pääsemisen kannalta mahdollistavana, turvallisena, tukevana, arvostavana, luottamuksellisena ja ennakkoluulottomana (Siitonen 1999, 143). Konteksti on asiayhteys, jossa jokin tietty asia mainitaan tai koetaan; kontekstilla tarkoitetaan esim. organisaation ja siinä toimivien ihmisten taustaa, sijaintia, suhteita sekä kommunikaatiokanavia, esim. puhelin, faksi, sähköposti, (Sivistyssanakirja.com c.).

1. **Hyväksyntä.** Osapuolten molemminpuolinen hyväksyntä ja tervetulleeksi ko-keminen ovat yhteydessä ilmapiirin turvallisuuden, luottamuksellisuuden ja arvostuksen kokemiseen.
2. **Arvostus, luottamus ja kunnioitus.** Ihminen arvioi jatkuvasti ympäristöönsä miettien mm.: Mitä muut ajattelevat minusta? Onkohan minusta mihinkään? Mitähän normeja olen rikkonut? Arvostuksen menettämisen pelko on niin suuri, että ihminen tulee epätoivoiseksi, jos hän ei saa arvostusta. Ihmisten kokema yhteistyö lisää toisten ihmisten arvostamista yksilöinä.
3. **Ilmapiirin** turvallisuus, avoimuus, ennakkoluulottomuus, rohkaiseminen ja tukeminen ovat läheisessä yhteydessä voimaantumiseen.
4. **Toimintavapaus.** Kun ihminen pitää toimintavapautta tärkeänä, hän arvostaa myös mahdollisuutta vaikuttaa itse toimintaympäristössä mahdollisesti tapahtuviin muutoksiin. Toimintavapaus vaikuttaa myös luovuuden ja voimavarojen vapautumiseen.
5. **Autenttisuus.** Autenttisista tilanteista selviäminen edellyttää yleensä luovia, omaperäisiä ratkaisuja ja sen vuoksi ne antavat pätevyyttä itsensä arviointiin ja määrittelyyn. (Siitonen 1999, 143 – 149) Autenttinen eli aito, alkuperäinen (Sivistyssanakirja.com a.).

2.1.4 Emootiot -kategorian osaprosessit

Emootioilla on merkittävä vaikutus sekä päämäärien että kyky- ja kontekstiuskomusten alkuunpanossa ja muodostumisessa. Ihminen käyttää emootioiden antamaa informaatiota arvioidessaan, onko hänellä mahdollisuuksia asettaa ja saavuttaa päämääriään omista lähtökohdistaan. Emootio on tunne, tunnetila (Sivistyssanakirja.com b). Silloin kun ihminen kokee kontekstinsa mahdollistavana, hän päättää pyrkiä asettamiinsa päämääriin ja myös haluaa asettaa uusia päämääriä.

1. **Säätelevä ja energisoiva toiminta.** Emootiot auttavat ihmistä selviytymään muuttuvissa olosuhteissa antamalla tietoa ihmisten ja ympäristön välisestä vuorovaikutuksesta sekä tukemalla ja helpottamalla toimintaa, joka on suunniteltu tuottamaan haluttu seuraus eli energisoiva toiminta.

2. **Positiivisen latauksen** muodostuminen on merkityksellinen voimaantumisprosessissa, se tuo voimavaroja, joita tarvitaan erityisesti uusissa haasteellisissa tilanteissa. Positiivisia optimaalisia kokemuksia voidaan kutsua toiminnan sujuvuudeksi (flow) tai jopa tekemisen lumoksi. Virtaukseen pääseminen on tunteälyä parhaimmillaan, se lienee äärimmäinen tapa valjastaa tunteet oppimiseen ja suorituksen palvelukseen.
3. **Toiveikkaus** vapauttaa paljon voimavaroja. Toiveikas ihminen ei helposti luovuta, eikä masennu, vaikka edessä olisi vaikeita haasteita tai epäonnistuminen. Toiveikkaus liittyy myönteisten tuntemusten syntymiseen ja voimavarojen vapautumiseen ja sitä kautta vastuun ottamiseen omasta oppimisesta.
4. **Onnistuminen ja epäonnistuminen.** Voimaantumisen kannalta onnistumisen kokemukset ovat erittäin tärkeitä. Onnistuminen liittyy läheisesti arvostuksen, hyväksymisen, luottamuksen kokemuksiin. Nämä ovat yhteydessä minäkuvan ja tehokkuususkomuksen muodostumiseen, itsearvostuksen ja itsetunnon rakentamiseen, riskinottoon, rohkeuteen sekä luovuuden ja voimavarojen vapautumiseen.
6. **Eettisyys** ja voimaantuminen ovat yhteydessä toisiinsa. Siihen liittyy vastuu omasta oppimisesta ja yhteisestä kasvusta sekä kanssaihminen voimaantumisen mahdollistaminen. (Siitonen 1999, 151 – 156.)

3 RIKOLLISUUS

Lapsuuden ongelmalliset ja vaurioittavat kasvuolosuhteet saavat aikaan ns. kiintymyssuhdehäiriön. Kiintymyssuhteen häiriöt aiheuttavat usein myöhemmin ilmeneviä mielenterveyden häiriöitä, kuten esimerkiksi persoonallisuushäiriöitä, päihderiippuvuutta ja masennusta. Samoista lähtökohdista alkaa usein myös ajautuminen rikollisuuden tielle ja em. sairaudet ovatkin ongelmana suurella osalla vankeja, tehdyn terveystutkimuksen mukaan.

3.1 Rikollisuuden kehitys

Tutkimukset osoittavat, että heikot kasvatuskäytännöt, kuten kova ja julma kasvatus, hyljeksintä ja laiminlyönti, vanhempien keskinäiset ristiriidat, vanhempien rikos-, päihde- ja mielenterveysongelmat ennustavat lapsen joutumista myöhemmin rikolliselle tielle. Mitä ongelmallisempi lapsen kasvuympäristö on, sitä aiemmin rikokset alkavat ja sitä todennäköisemmin hänestä kehittyy krooninen rikoksenteijä. Lisäksi perheen rakenteelliset tekijät, kuten köyhyys, monilapsisuus tai äiti- ja isähahmojen vaihtuminen altistavat tutkimusten mukaan lapsen ajautumista epäsosiaalisen kehityksen polulle. (Haapasalo 2008, 34.) Eerikäisen (2002, 164) tutkimuksen mukaan nuoret jotka tulevat vankilaan, tulevat perheolosuhteista, joissa on hoitamattomia somaattisia sairauksia, alkoholismia, tapaturmia, väkivaltaa eli yleistä riskinottoa tai itsetuhoisuutta sekä syrjäytymistä.

Vanhempien lapsen kohdistama kielteinen käyttäytyminen lisää lapsen kielteistä käyttäytymistä ja johtaa herkästi kielteiselle vuorovaikutuskehälle ja myöhemmin käytös- ja rikosongelmiin. Käyttöoireet alkavat vähitellen näkyä koulussa aggressiivisena käytöksenä ja epäsosiaalisena toimintana, muuttuen vähitellen rikoksiksi ja väkivallaksi. (Haapasalo 2008, 35-36.)

Lapsi ei ole muovailuvahaa vanhempiensa käsissä, sanoo Kivivuori (2008, 92), vaan hän tulee maailmaan omalla luonteellaan varustettuna. Kun vanhempien käyttäytyminen ja vuorovaikutus lasten kanssa vaikuttaa lapsen kehitykseen, vaikuttaa myös lapsen käy-

tös siihen, miten vanhemmat kohtelevat häntä. Lapsen vaikutusta vanhempiensa kontrollikäyttäytymiseen kutsutaan lapsiefektiksi. Esimerkiksi, jos lapsi on jo varhaisessa iässä helposti ärtyvä, kiukkuinen, malttinsa menettävä ja räjähtävä, voi tämän seurauksena vanhempi tulla joko itse aggressiiviseksi tai vetäytyä yrityksestä kontrolloida lasta.

Malttinsa menettävä, hyökkäävä tai avuton ja alistuva aikuinen ei helpota lasta tai nuorta tunteiden hallinnassa. Lapsen tulee voida kokea, että aikuinen tietää, mitä tekee, ei pelästy lapsen tunnekuohua, vaan on lapsen puolella, vaikka ei hyväksyisikään lapsen käytöstä. Lapsen tulee saada kokemus, että hänen paha mielensä on kuultu. (Cacciatore 2007, 35.) Hankalista lapsista tulee muita lapsia todennäköisemmin antisosiaalisia aikuisia. Aggressiivinen lapsi kutsuu vanhemmistaan esiin huonoimmat puolet ja impulsiivinen nuori saa vanhempansa helpommin menettämään malttinsa. Impulsiivisella miehellä on ongelmia armeijassa ja todennäköisesti hän helposti hermostuu aikanaan myös oman lapsensa tottelemattomuudesta ja näin ketju jatkuu eteenpäin. (Kivivuori 2008, 93.)

Rikolliseen käyttäytymiseen on yhteydessä myös yksilön kognitiiviset kyvyt. Rikollisesti käyttäytyvien kognitiiviset kyvyt ovat keskimäärin heikommat kuin niiden, jotka eivät tee rikoksia. Perimä selittää merkittävän osan vaihtelusta kognitiivisissa kyvyissä. Tiedetään myös, että perheväkivalta voi johtaa siihen, ettei lapsi saavuta sitä kognitiivisten kykyjensä tasoa, mihin hänellä olisi mahdollisuus. (Kivivuori 2008, 96.) Kognitiivisten kykyjen puute tarkoittaa puutetta erityisesti sosiaalisiin tilanteisiin liittyvissä ongelmanratkaisutaidoissa (Luukkala 2007, 17). Näiden kykyjen heikkous liittyy rikosalttiuteen siten, että esimerkiksi kielellisten kykyjen puute johtaa herkästi väkivaltaisiin reaktioihin. Myös omien tekojen seurausten arviointi on hankalaa alhaisilla kognitiivisilla kyvyillä ja rangaistuksen uhka toimii huonosti pelotteena tällaisille henkilöille. Koulunkäyntiä ja oppimista haittaavat kognitiivisten kykyjen puutteet johtavat huonoon koulumenestykseen ja sitä kautta valikoitumiseen laillisten instituutioiden ulkopuolelle, johtaen näin rikolliseen käyttäytymiseen. Heikoilla kognitiivisilla kyvyillä varustetut henkilöt ovat myös muita alttiimpia rikosaktiivisten henkilöiden vaikutteille ja rikollisuuteen yllyttämiselle. (Kivivuori 2008, 97.)

3.2 Päihteet ja rikollisuus

Varsinkin Suomessa, on alkoholilla läheinen yhteys rikoskäyttäytymiseen. Tämä ei koske vain syrjäytyneitä, vaan kaikenlaista väkivaltaa. Henkirikoksista noin 80 % tehdään alkoholihumalassa ja pahoinpitelyistä reilut 60 %. Myös muihin rikollisuuden muotoihin väkivallan lisäksi on alkoholilla suora yhteys. Vuonna 2006 poliisin tietoon tulleista vahingonteoista 47 % oli tehty päihtyneenä, ryöstöistä 43 %, maksuvälinepetoksista 23 % ja varkauksista 13 %. (Kivivuori 2008, 211.)

Omaisuusrikoksia lähdetään usein humalassa tekemään siksi, että saataisiin esim. rahaa juomisen jatkamiseen. Alkoholin käytöllä on suora vaikutus väkivaltarikollisuudessa. Alkoholilla madaltaa väkivallan käytön kynnyksiä ja voimistaa kiihtymystiloja, jotka ovat reaktioita ulkoisiin ärsykkeisiin. Alkoholilla myös heikentää itsekontrollia ja sosiaalisen kontrollin vaikutusta. Alkoholilla vaikuttaa myös sosiaalisen tiedon käsittelyä heikentävästi niin, että ihminen ei pysty käsittelemään rauhoittavia ja sovittelevia viestejä yhtä hyvin kuin selvänä. Koska rikosten tekeminen aiheuttaa jännitystä ja erilaisia kuormitustilanteita, käyttävät rikolliset alkoholia oireiden lievittämiseen, jolloin alkoholi toimii jonkinlaisena palkintona tehdystä rikoksesta. Kulttuuriset uskomukset liittyvät myös rikosten ja alkoholinkäytön yhdistämiseen. Muodostuu mielikuva, että väkivalta ja holliton käyttö ovat humalassa normaalia ja anteeksi annettavaa toimintaa. Rikoksentekeijä voi käyttää tätä uskomusta jopa hyväkseen juodessaan itsensä humalaan ennen suunnittelemaansa rikoksentekeä. (Kivivuori 2008, 211-213.)

Rikolliskulttuureissa erilaiset päihteet ovat väline sekä rahaan että valtaan. Suurin osa vangeista on vähintäänkin päihteiden ongelmakäyttäjiä ja osa vaikeasti riippuvaisia, joilla kynnys rikosten tekemiseen on matala, koska niillä usein turvataan oma päihteiden käyttö. Päihdeongelmainen syyllistyy usein toistuvasti samaan rikokseen esim. rattijuopumukseen. Alkoholilla on edelleen suurimmat ongelmat aiheuttava ja eniten käytetty päihde rikoksentekeijöillä. (Mäki 2002, 239.) Henkirikoksen tehneitä yhdistää paitsi miessukupuoli, myös alkoholi tai päihteiden sekakäyttö ja nuorilla tekijöillä entistä enemmän huumausaineet ja lääkkeet. Kuvauksissa vankien kokemista tavallisista psyykkisistä vaivoista käy ilmi, että kyseessä on paitsi riippuvuus myös pyrkimys pitää hallinnassa juomalla itsetunto-ongelmiin liittyviä oireita. Vangit ovat kertoneet sosiaali-

sista peloista, jännittyneisyydestä, ahdistuneisuudesta, epävarmuudesta ja ärtyneisyydestä, jota krapula vielä korostaa. Lääkkeeksi oireisiin otetaan lisää viinaa. (Eerikäinen 2002, 164.)

Huumausaineiden käyttö on viimeisen kymmenen vuoden aikana huomattavasti lisääntynyt vankien keskuudessa ja nuorista vankilaan joutuneista suurin osa on käyttänyt huumausaineita säännöllisesti. Tutkimusten mukaan päihdeongelmaan ja siitä aiheutuviin haittoihin vaikuttamalla voidaan ehkäistä rikollista käyttäytymistä. Paremmalla päihteidenkäytön hallinnalla, raittiudella, päihdekierteen nopealla katkaisemisella tai lääkkeellisellä korvaushoidolla, jota hoidolla ja kuntoutuksella saavutetaan, voidaan merkittävästi vähentää rikollisuutta, sairastavuutta, onnettomuuksia, vahingontekoja, työkyvyttömyyttä jne. (Mäki 2002, 240.)

3.3 Kiintymyssuhdeteoria

Vankilapsykologin käsikirjassa todetaan, kuinka vastaanotolla käydään vangin kanssa keskustelua lastenkasvatuksesta. Osa vangeista kertoo omista lapsuuden kokemuksistaan ja vanhempiensa kasvatuseriaateista. Näitä ovat olleet: ”älä tunne!”, ”älä puhu!”, ”älä luota”. Heidät on opetettu tukahduttamaan tunteensa, on sanottu, että tunteet ovat heikkoutta ja kovat miehet eivät itke. Tunteista puhuminenkin on ollut kiellettyä, koska niitä voidaan käyttää sinua vastaan eli se tekee sinut haavoittuvaksi. Nämä kielteiset kasvatuseriaatteet ovat johtaneet heidät epäsuotuisiin tunnerooleihin: häirikkö, erakko, mielistelijä tai pelle. (Luukkala 2007, 87-88.)

Brittiläinen psykiatri ja psykoanalyytikko John Bowlby loi 1960 ja 70-luvuilla ns. kiintymyssuhdeteorian. Hänen mukaansa ihmislapsen kehitystä varhaislapsuudessa säätelevät turvallisuudentarve ja pyrkimys pysytellä vaaratilanteissa mahdollisimman lähellä hoivaavaa aikuista. Keskeinen ahdistuksen lähde on eron joutumisen pelko. Kiintymyssuhdeteorian havaintoja on alettu soveltaa mm. psykoterapiassa ja lastensuojelussa. Bowlby itse määrittelee kehittämänsä teorian niin, että se on: ”yritys käsitteellistää ihmisen taipumusta muodostaa voimakkaita tunnesiteitä toisiin ihmisiin ja selittää niitä ahdistuksena, vihamielisyytenä, depressiona ja tunteiden eristämisenä ilmeneviä stressin muotoja, jotka aiheutuvat tahattomista erokokemuksista ja menetyksistä”. Ihmislapsella

on synnynnäinen tarve suuntautua toista ihmistä kohti, koska aikuisen ihmisen läheisyys on välttämätöntä vauvalle. Hoivaajaan kiinnittyminen jää lapsella kokonaan tapahtumatta vain äärimmäisen poikkeavissa olosuhteissa. Vauvat sopeutuvat monenlaisiin hoiva-kokemuksiin, mutta vaikeat varhaiset traumat ja pitkäkestoinen stressi ovat vahingollisia heidän kehittyvälle keskushermostollensa. (Sinkkonen 2004, 1866.)

Vauvan kyky sietää voimakkaita tunnetiloja on aluksi hyvin vähäinen, ja hän tarvitsee-kin aikuista tyyntytäjäksi ja lohduttajaksi. Kun hoivaaja auttaa lasta selviytymään tunnekuohusta, lapsi uskaltaa vastaisuudessakin tuoda tunteensa vuorovaikutukseen. Jos taas hoivaaja jättää lapsen selviytymään yksin stressistään, lapsi oppii tukahduttamaan tunteidensa ilmaisemisen. (Sinkkonen 2004, 1867.) Lapset tarvitsevat rajoja ja rakkautta kasvaakseen tasapainoisiksi ja sosiaalisiksi yksilöiksi. He eivät tarvitse mitään luksusta tai laatuaikaa, tärkeintä on läsnäolo ja tunne välittämisestä. Aikuisena he muistelevat mielellään yhdessäolon hetkiä, missä ei tarvinnut kilpailla vanhempien suosiosta, ei tarvinnut suoriutua ylen määrin, eikä tarvinnut pelätä omia vanhempiaan. (Luukkala 2007, 88.)

Kiintymyssuhteiden *luokittelu* perustuu Mary Ainsworthin ja hänen tutkijatovereidensa tekemiin havaintoihin. **Turvallinen kiintymyssuhde** muodostuu silloin, kun lapsi on elänyt ympäristössä, jossa asiat ovat tapahtuneet johdonmukaisesti ja jossa tunteiden ilmaiseminen on johtanut hoivaajan myötätuntoiseen lähestymiseen ja sitä seuraavaan huojennukseen. (Sinkkonen 2004, 1867.) Äidin ja isän kasvojen tunneviestit ovat lapselle erittäin tärkeitä koko kasvun ajan. Jo vastasyntynyt tunnistaa eron yllätystä, pelkoa ja surua osoittavien ilmeiden välisen eron. (Heikkinen-Peltonen & Innamaa & Virta 2008, 11.) Turvallisesti kiintyneet lapset osaavat käyttää ihmissuhteissaan molempia, sekä järkeä että tunnetta, ovat empaattisia ja usein toveripiirissäkkin suosittuja. **Turvattomissa kiintymyssuhteissa** järjen ja tunteiden käyttö ei ole tasapainossa. Välttelevälle kiintymykselle on ominaista painottuminen järkipäisyyteen ja loogisuuteen. Tunteiden ilmaiseminen tällaisilla lapsilla on vähäistä, koska hän on kokenut jääneensä selviämään niistä yksin. Hän oppii kylläkin hillitsemään itseään hyvin, mutta voi ääritapauksessa menettää kokonaan yhteyden omiin tunteisiinsa. (Sinkkonen 2004, 1867.)

Ristiriitaisen kiintymyssuhteen taustalla on kokemus hoivaajasta, joka on impulsiivinen ja epäjohdonmukainen. Lapsi kokee elävänsä maailmassa, joka on täynnä vaaroja ja

hänellä ei ole niitä vastaan suojautumiskeinoja. Tällaisissa tapauksissa paras tapa lapsen kokemuksen mukaan on intensiivinen tunteiden ilmaisu, joka voi olla provokatiivista kiusantekoa tai raivokohtaus, mutta myös regressiivistä vetoamista. Tällainen vuorovai-
kus voi johtaa lapsen ja aikuisen välille syntymään vihamielis-riippuvaisen suhteen.
(Sinkkonen 2004, 1867.)

Kasvuympäristön kaoottisuus voi johtaa myös ns. **organisoitumattomaksi** eli **disor-
ganisoituneeksi** kiintymyssuhteeksi. Stressaavissa tilanteissa jotkut näistä lapsista voi-
vat käyttäytyä hyvin poikkeavasti. He saattavat olla hyvin kauhuissaan ja jähmettyä
paikalleen, sen sijaan, että hakisivat turvaa aikuisesta. Heidän käytöksensä saattaa myös
näyttää päällisin puolin normaalilta, mutta tarkempi havainnointi paljastaa outoja piir-
teitä, kuten tuskaisia irstyksiä tai stereotyyppisiä liikkeitä. On myös olemassa joukko
lapsia, joilla ei ole syntynyt spesifistä kiintymyssuhdetta kehenkään äärimmäisen puut-
teen ja lukuisten hylkäämiskokemusten johdosta. Silloin kiintymyssuhteen turvallisuutta
ja turvattomuutta ei voida lainkaan arvioida. Tällaista tilaa kutsutaan **reaktiiviseksi**
kiintymyssuhdehäiriöksi. Tästä häiriöstä on kaksi muotoa, estoton ja estynyt. Estotto-
massa muodossa lapsi suhtautuu valikoimattoman sosiaalisesti aivan tuntemattomiinkin
ihmisiin, kun taas estyneessä muodossa hän on vetäytynyt kontaktien ulottumattomiin.
(Sinkkonen 2004, 1867.)

Organisoitumaton kiintymyssuhde on suurin riski myöhempiin psyykkisiin sairauksiin
ja varhaisilla käsittelemättä jääneillä traumailla katsotaan olevan merkitystä niiden syn-
tymisessä. Lapsi on kokenut hoivaajansa vaaralliseksi, mikä jo sinänsä on traumaattista.
Lapsen ja hoivaajan suhde on aina jäsentynyt jollakin tavalla, mitä epävakampi ja ka-
oottisempi lapsen kasvuympäristö on, sitä poikkeavampi hänen selviytymiskeinonsa on
– ainakin ympäristön näkökulmasta katsottuna. Ne ovat oljenkorsia, johon lapsi takertuu
sitä epätoivoisemmin, mitä tukalammassa tilanteessa hän kokee olevansa. Niinpä monet
tunne-elämän häiriöt ovat kuitenkin mielekkäitä yrityksiä sopeutua mielettömään todel-
lisuuteen. (Sinkkonen 2004, 1868.)

Ihmisen tarve saada läheisyyttä, turvaa ja lohdutusta ei rajoitu vain vauvaikään eikä
edes lapsuuteen, vaan jatkuu läpi elämän. Onkin hämmästyttävää kuinka vähäistä on
tieteellinen tutkimus ollut kiintymyssuhteisiin ja erokokemuksiin sekä tulosten sovelta-
minen hoitokäytäntöihin. Esimerkiksi psykoterapian tuloksellisuuteen vaikuttaa tutki-

musten mukaan enemmän hoitosuhteen luonne kuin käytetty tekniikka. Luultavasti sellaisilla ei-kielellisillä tekijöillä kuin ilmeillä, eleillä, äänensävyllä ja muilla terapeutin reaktioilla on suuri merkitys hoitoliiton syntymisessä aivan kuin vauvan ja äidin välisessä vuorovaikutuksessa. (Sinkkonen 2004, 1871.)

Kiintymyssuhdeteoria tarjoaa kognitiiviselle psykoterapialle tarpeellisen kehityspsykologisen näkökulman, joka siltä aiemmin on puuttunut. Kiintymyssuhdemalliin myöhemmin lisätty organisoitumaton kiintymyssuhdemalli auttaa ymmärtämään epävakaasta persoonallisuushäiriöstä kärsivän potilaan vuorovaikutuksen heilahteluja terapiassa. (Koivisto 2004, 72.) Tunteitaan tukahduttanut, välttelevästi kiinnittynyt ihminen hyötyy saadessaan terapeutiltaan rohkaisua avoimempaan tunneilmaisuun. Vastaavasti mielialaltaan horjuva, tunnekuohusta toiseen elävä potilas saa apua konfrontoivasta eli ristiriitoja osoittavasta, joskus jopa rajat asettavasta, kognitiivista johdonmukaisuutta suosivasta suhtautumisesta. Kiintymyssuhdeteoriaa on sovellettu mm. pariterapiaan ja epäsoσιαalisten nuorten perheterapiaan. (Sinkkonen 2004, 1871.) Terapiasuhteessa tulevat esille asiakkaan varhaisen elämän myötä kehittyneet kiintymykseen liittyvät toiveet ja pelot. Menetyksen uhka merkitsee turvattoman kiintymyksen omaavalle henkilölle intensiivisen paineen ja haavoittuvuuden olemassaoloa, joka kiintymysmallin mukaisesti saa aikaan voimakkaita ja helposti aktivoituvia epätoivon, aggressiivisuuden, pelokkaan omistavuuden ja kaipauksen tunteita. Henkilö etsii epätoivoisesti toteutumaton koke-
musta hyväksytyksi ja rakastetuksi tulemisesta. (Nyman & Näntö & Sandroos 2009, 32.)

3.4 Vankien terveystutkimus

Rikosseuraamuslaitoksen julkaisu: ”Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve” käsittelee Matti Joukamaan ja työryhmän (2010, 3) tekemää vankien terveystutkimusta. Suomalaisen vankien terveyttä on tutkittu aiemmin vv. 1985 ja 1992. Tämän uuden tutkimuksen tavoitteena oli selvittää terveydentila, sairastavuus ja siihen liittyvä työkyvyn alenema ja hoidontarve vuonna 2006 suomalaisten rikosseuraamusasiakkaiden ryhmissä. Otoksen muodostivat 309 miesvankia, 101 naisvankia, 100 sakkovankia, 100 elinkautisvankia ja pakkolaitokseen eristettyä ja 101 yhdyskuntasuraamusrangaistusta suorittavaa henkilöä.

”**Sakkovanki** on sakon muuntorangaistusta suorittava vanki. Muuntorangaistus määrätään sakkoon tuomitulle, jolta sakkoa ei ole saatu perityksi”. (Tilastokeskus)

Elinkautinen on mahdollista tuomita vain harvoista rikoksista ja siitä voi vapautua aikaisintaan, kun vankilassaoloaikaa on kertynyt 12 vuotta. Kahetakymmentä vuotta nuorempana tehdystä rikoksesta elinkautiseen vankeuteen tuomittu vanki voidaan päästää ehdonalaiseen vapauteen aikaisintaan, kun vankilassaoloaikaa on kertynyt 10 vuotta. (Rikosseuraamuslaitos d.)

Pakkolaitokseen eristetty nyk. **koko rangaistusaikaa suorittamaan määrätty** päästetään ehdonalaiseen vapauteen, kun hän on suorittanut rangaistuksestaan viisi kuudesosaa tuomioistuimen rikoslain 6 luvun 13 §:n nojalla tekemä vähennys mukaan luettuna, jos häntä ei ole enää pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle. Ehdonalaista vapauttamista koskeva asia käsitellään Helsingin hovioikeudessa. (Rikosseuraamuslaitos d.)

Yhdyskuntaseuraamusrangaistus. Enintään 8 kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta voidaan tuomita rangaistukseksi yhdyskuntapalvelua vähintään 20 ja enintään 200 tuntia. Yhdyskuntapalvelu on valvonnan alaisena tehtävää palkatonta työtä. Rikosseuraamuslaitos arvioi henkilön soveltuvuuden yhdyskuntapalveluun ennen tuomion antamista sekä hankkii palvelupaikan ja valvoo palvelun suorittamista. (Rikosseuraamuslaitos d.)

Tiedonkeruu on tapahtunut lokakuun 2005 ja helmikuun 2007 välisenä aikana. Tulosten mukaan 90 % tutkituista tarvitsi jotain lääketieteellistä hoitoa. Mielenterveyshäiriöt ovat tutkimuksen mukaan entisestään lisääntyneet vankien keskuudessa: kaksisuuntainen mielialahäiriö ja masennus olivat 2-4 kertaa yleisempiä kuin muulla väestöllä, keskimäärin 70 %:lla oli jokin persoonallisuushäiriö ja lisäksi noin puolella tutkituista oli alkoholiriippuvuus tai jokin muu päihteidenkäyttöä osoittava diagnoosi. Jopa 90 %:lla miesvangeista oli jokin päihderiippuvuus. Eri häiriöryhmistä vain psykooseja ei ollut muuta väestöryhmää enemmän. Myös ruumiilliset sairaudet olivat yleisiä tutkittavien keskuudessa. Erityisesti maksatulehdukset ja c-hepatiitti olivat hyvin yleisiä. Lääkärin arvion mukaan vain puolet oli työkykyisiä, kolmanneksella työkyky oli alentunut ja viidennes oli täysin työkyvyttömiä. Tutkimus on Rikosseuraamuslaitokselle arvokas lisä työn kehittämiseen. Pitkäjänteisen ja tehokkaan hoito- ja kuntoutusohjelman toteuttaminen edellyttää ajantasaista tietoa vankien sairauksista ja hoidon tarpeesta. Tieto on tarpeellista myös vankilahenkilökunnalle, sillä vankien päihde- ja mielenterveysongelmat

lisäävät työn kuormittavuutta ja vaikuttavat työturvallisuuteen. (Joukamaa ym. 2010, 3; Suhonen 2010; Rikosseuraamuslaitos e.)

3.4.1 Persoonallisuushäiriöt

Persoonallisuushäiriöillä tarkoitetaan syvälle juurtuneita ja pitkäaikaisia käyttäytymismalleja, jotka ovat joustamattomia ja ilmenevät haitallisina monenlaisissa elämäntilanteissa ja elämänalueilla. Ne ovat kehityksellisiä tiloja, jotka alkavat lapsuudessa, nuoruudessa tai viimeistään varhaisessa aikuisiässä. Persoonallisuushäiriöiden taustalla on katsottu olevan pitkäaikaisia ympäristötekijöitä, kuten lapsuuden kehitysympäristön vaikutuksia, joita on pidetty häiriöiden synnyn kannalta ratkaisevina. Tutkimuksissa onkin todettu, että väkivaltaa, seksuaalista hyväksikäyttöä ja muita vakavasti kielteisiä tekijöitä sisältävät kasvuolosuhteet lisäävät muista tekijöistä riippumatta myöhemmin kehittyvän persoonallisuushäiriön riskiä moninkertaisesti. (Holmberg & Karila 2003, 158.)

Keskeinen tutkimuslöydös on ollut se, että epävakaiden persoonallisuushäiriöisten traumatisoituminen on vaikeampaa ja varhaisempaa kuin muilla potilasryhmillä ja trauman aiheuttaja on nimenomaan ollut kiintymyssuhteen kohde. Traumaattisen historian omaavia lapsia saattaa suojata yhdenkin kunnollisen kiintymyssuhteen olemassaolo, esim. isovanhempi tai onnistunut psykoterapia lapsuudessa. Tämä korostaa ehjän kiintymyssuhteen merkityksellistä suojaa traumojen vahingoittavilta vaikutuksilta. (Tamminen 2008, 77.)

Vanhempien päihdeongelmat, vakavat käyttäytymisen häiriöt tai muu pitkään jatkuva lasta vahingoittava psykososiaalinen häirittejä liittyy myös persoonallisuushäiriön kehittymiseen. Perinnöllisten tekijöiden osuudesta persoonallisuushäiriöiden synnyssä on myös jonkin verran tutkimustietoa. Persoonallisuushäiriöiselle on tyypillistä, että hän elää toistuvissa kriiseissä, joihin sisältyy masennusta ahdistuneisuutta ja merkittäviä ihmissuhdevaikeuksia. (Holmberg & Karila 2003, 158.) Epäsosiaalisesta persoonallisuushäiriöstä kärsivällä on suuri riski alkoholisoitumiseen, johon perinnölliset syyt myös vaikuttavat. Aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriöt altistavat myös persoonal-

lisuushäiriölle, erityisesti epäsosiaaliselle persoonallisuudelle. (Eronen & Henriksson & Marttunen 2001, 364-365.)

Persoonallisuushäiriöt luokitellaan niissä esiintyvien hallitsevien käyttäytymismallien perusteella. Eri häiriötyypit eivät ole toisiaan poissulkevia vaan niissä esiintyy päällekkäisyyttä joidenkin piirteiden suhteen. Monilla on piirteitä useista eri persoonallisuushäiriöistä. (Eronen ym. 2001, 368-369.)

Persoonallisuushäiriöitä on pitkään pidetty hyvin vaikeahoitoisina tai jopa mahdottomina hoitaa. Monet persoonallisuushäiriöiset pitävät käyttäytymiskaavojaan ja vuorovaiikutustapojaan osana itseään, eivätkä ole valmiita niistä yleensä luopumaan, vaikka niistä aiheutuisikin ilmeistä haittaa. (Eronen ym. 2001, 370.)

Mitätöivässä ympäristössä lapsi ei ole oppinut tunnistamaan ja nimeämään tunteitaan, läheiset ovat asettaneet saavuttamattomia vaatimuksia ja rankaisseet epäonnistumisesta. Lapsi ei opi sietämään hankalia tilanteita, koska se edellyttäisi, että hän kykenee ainakin jollain tavalla säätelemään niissä syntyneitä tunteita. Jos hän kokee, ettei hän tule kuuluksi, hän oppii turvautumaan äärimmäisiin keinoihin, kuten itsensä vahingoittamiseen, saadakseen ympäristönsä havahtumaan. Mitätöivässä ympäristössä tapahtuu myös niin, että lapsi ei opi luottamaan omiin tunteisiinsa ja tulkintoihinsa tapahtumista. (Holmberg & Kähkönen 2007, 552.) Usein persoonallisuushäiriöinen ahdistuu alkaessaan kokea voimakkaita, aiemmin poissuljettuja tunteita. Tunnepitoisesti latautuneet kognitiot voivat olla niin poissuljettuja tietoisuudesta, että tarvitaan erityisiä kokemuksellisia menetelmiä niiden tuomiseksi tarkastelun kohteeksi. Kognitiivisen terapian yksi tehtävä onkin aktiivisesti tutkia ja vahvistaa emotionaalista kokemista ja kehittää parempi yhteys poissuljettuihin tunteisiin. Tällä tavoin henkilö voi saada ymmärrystä ylivoimaisilta tuntuvia tunnekokemuksiaan kohtaan. (Holmberg & Karila 2003, 162.)

3.4.2 Alkoholiriippuvuus

Päihteiden käyttöön liittyvien vaikeiden ongelmien tyypillistä ydintä kutsutaan käsitteellä riippuvuus. Lievemmistä ongelmista sen sijaan käytetään ilmaisuja haitallinen käyttö tai väärinkäyttö. Riippuvuuden diagnosointiin käytetään Suomessa yleensä WHO:n julkaisemaa yleismaailmallista diagnostista järjestelmää ICD-10. (Poikolainen 1998, 74.)

Alkoholiriippuvuus voi ajan kuluessa hävitä ilman varsinaista hoitoakin, jolloin henkilö joko raitistuu tai siirtyy alkoholin hallittuun käyttöön. Hoitopalvelujen tuottajan määrittelemällä hoidon tavoitteella, hallittu käyttö vai täysraittius, ei ole paljonkaan merkitystä sen toteutumisen kannalta. Ihmiset valitsevat kuitenkin lopulta itse omat tavoitteensa, joiden toteuttamiseen he ovat motivoituneita ja joihin heidän resurssinsa riittävät. (Mäkelä 1998, 160.)

Alkoholiriippuvuuden kulkuun epäedullisesti vaikuttavia tekijöitä on todettu olevan seuraavia: biologisten vanhempien alkoholiriippuvuus, lapsuus- ja nuoruusiän epäedulliset ympäristöolosuhteet, lapsuus- ja nuoruusiän häiriökäyttäytyminen, alkoholin vapaa saatavuus, myös lapsuus- ja nuoruusiässä, varhain alkanut alkoholin-, tupakan- ja huumausaineiden käyttö. (Mäkelä 1998, 161.)

Vankilassa alkoholiriippuvaisten hoito koostuu tapauksesta riippuen tulotarkastuksesta, katkaisuhoidosta, joka on yleensä lääkkeellinen ja motivoinnista vankilan päihdekuntoutusohjelmiin. Tulotarkastuksessa ilmenneisiin somaattisiin ja psyykkisiin vaivoihin vanki saa tarvitsemansa lääkärin määräämän hoidon. Joskus vangin tilanne ajautuu delirium tremens eli juoppohulluus-tilaan, jolloin hän on välittömän sairaalahoidon tarpeessa ja kuljetetaan lähimpään mielisairaalaan hoitoon. Delirium tremens-oireyhtymän merkittävimmät oireet ovat: sekavuus, hyperaktiivisuus, voimakas kiihtymystila, harhat, neste- ja elektrolyyttitasapainon häiriöt ja kouristukset (Laitinen & Mäkelä 1998).

3.4.3 Kaksisuuntainen mielialahäiriö

Kyseessä on pitkäaikainen, vahvasti perintötekijöihin liittyvä ja yksilöllisesti vaihteleva sairaus, joka yleensä vaikuttaa varsin laaja-alaisesti henkilön elämään (Jänkälä & Saari-
nen & Karila 2003, 80). Kaksisuuntaiselle mielialahäiriölle on tyypillistä maanisten ja
depressiivisten jaksojen vaihtelut. Jaksojen välillä henkilö on useimmiten oireeton. Hoi-
don tärkein tehtävä on jaksojen toistumisen ehkäisy. Hoitona on lääkehoito, eri jaksoille
omat lääkeaineensa sekä sähköhoito, jota suositellaan etenkin psykoottisten jaksojen
hoitoon. Psykoterapiana käytetään yleensä kognitiivis-behavioraalista psykoterapiaa,
jota voidaan antaa akuuttien vaiheiden jälkeisen oireiden lievenemisen jälkeen. Henkilö
opettelee tunnistamaan häiriönsä tyypillisen kulun, jotta hän kykenisi mahdollisimman
hyvin tunnistamaan esimerkiksi alkavan masennuksen tai manian merkit. (Isometsä
1998a, 174,186-191.)

Surun lisäksi sairauteen liittyy monia muitakin vaikeita tunteita, kuten syyllisyyttä ja
häpeää sairausjaksojen puhkeamisesta ja sairausaikaisesta käyttäytymisestä sekä vihan
tunteita ja välttelemistä. Nämä näkökohdat on syytä ottaa huomioon terapian kuluessa.
(Jänkälä & Saarinen & Karila 2003, 80, 96.)

Vankilassa kaksisuuntaista mielialahäiriötä hoidetaan ennaltaehkäisevällä lääkehoidolla
ja tarvittaessa supportiivisilla eli tukea antavilla keskusteluilla, silloin kun sairaus on
oireettomana ja tasapainossa. Oireiden alettua voimistumaan manian tai depression
suuntaan, tarkistetaan lääkitystä lääkärin määräysten mukaan. Lääkepitoisuuksia seura-
taan verikokeiden avulla. Oireiden ollessa psykoottisia, tai muuten vakavia, hoito tapah-
tuu sairaalassa.

3.4.4 Masennus

Ihminen masentuu, jos hänen käsityksensä itsestään voimattomana, toivottomana, heik-
kona tai pahana jostain syystä aktivoituu. Tällöin aktivoituu ihmisen syvästi epävarma
käsityksensä omasta itsestään, joka on muodostunut hänen varhaisista kokemuksistaan.
Lapsuudessa on muodostunut käsitys itsestä joko heikkona ja turvattomana ilman toisia,

tai käsitys itsestä merkityksettömänä, kyvyttömänä ja riittämättömänä ihmisenä. Terapiassa terapeutin empaattinen suhtautuminen ja jatkuva sisäisten kokemusten tutkiminen johtaa siihen, että masentunut ihminen kykenee ottamaan itsensä ja omat tunteensa todempana sekä olemaan empaattisempi ja sallivampi itseään kohtaan. (Laukkarinen ym. 2004, 10, 22.)

Oirekuvaltaan vakavia masennusoireyhtymiä kutsutaan ICD-10:ssä masennustiloiksi. Siinä masennustilat jaetaan oireiden vaikeusasteen ja laadun mukaan lieviin, keskivaikeisiin, vaikeisiin ja psykoottisiin masennustiloihin. (Isometsä 1998b, 134-137.) Masennuksen hoito vankilassa tapahtuu lääkehoidon, viriketoiminnan, kuntouttavan työtoiminnan ja supportiivisten keskustelujen avulla. Vaikeimmissa tapauksissa hoito toteutetaan sairaalassa.

4 UUSINTARIKOLLISUUTEEN VAIKUTTAMINEN

Oikeusministeriön hallinnonalalla aiemmin erillisinä virastoina toimineet Rikosseuraamusvirasto, Vankeinhoitolaitos ja Kriminaalihuoltolaitos yhdistyivät vuoden 2010 alussa Rikosseuraamuslaitokseksi.

Rikosseuraamusalan tavoitteena on huolehtia yhteiskunnan turvallisuudesta pitämällä yllä laillista ja turvallista seuraamusten täytäntöönpanojärjestelmää. Tavoitteena on myös vähentää uusintarikollisuutta ja pyrkiä katkaisemaan rikollisuutta ylläpitävä syrjäytyminen. (Rikosseuraamuslaitos a.)

Rikosseuraamuslaitoksen arvoista on määritetty seuraavaa:

Rikosseuraamuslaitos sitoutuu toiminnassaan suomalaisessa yhteiskunnassa tärkeinä pidettyihin arvoihin: ihmisarvon kunnioittamiseen ja oikeudenmukaisuuteen. Työtä ohjaa käsitys yksilön mahdollisuudesta muuttua ja kasvaa.

Arvoihin sitoutuminen merkitsee:

- perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien turvaamista
- tuomittujen kohtelemista inhimillisesti, asiallisesti, ja keskenään tasavertaisesti
- kaiken toiminnan lainmukaisuutta sekä oikeuden ja kohtuuden noudattamista
- täytäntöönpanon toteuttamista siten, että se tukee tuomitun yksilöllistä kasvua ja kehitystä sekä hänen pyrkimystään rikoksettomaan elämään.

Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on huolehtia osaltaan yhteiskunnan turvallisuudesta pitämällä yllä laillista ja turvallista seuraamusten täytäntöönpanojärjestelmää sekä myötävaikuttaa uusintarikollisuuden vähentämiseen ja rikollisuutta ylläpitävän syrjäytymiskehityksen katkaisemiseen. (Rikosseuraamuslaitos a.)

Rikosseuraamusalan tavoitteeksi on 1990-luvulta lähtien noussut uusintarikollisuuteen vaikuttaminen. Sillä tarkoitetaan niitä toimenpiteitä, joita rikoksentekijään kohdistetaan ja jotka vähentävät hänen rikollisen käyttäytymisensä uusimisriskiä. Rikosten tekemisen taustalla nähdään olevan ns. staattisia ja dynaamisia riskitekijöitä. Staattisia tekijöitä, jotka eivät muutu ovat esimerkiksi ikä ja sukupuoli. Dynaamisia tekijöitä, joihin voidaan vaikuttaa, ovat esimerkiksi koulutus, työmarkkinakelpoisuus, asumistilanne, päih-

teiden käyttö, asenne, arvot, ongelmanratkaisutaidot ja sosiaaliset taidot. (Rikosseuraamus b.)

Suomalaisessa vankeinhoidossa käynnistettiin 1990-luvulla kognitiiviseen tai kognitiivis-behavioraaliseen teoriaan perustuvia kuntouttavia ohjelmia sekä päihderiippuvaisille että muille, esimerkiksi väkivaltarikoksiin syyllistyneille vangeille rikosten uusimisen ehkäisemiseksi. On todettu, että strukturoidut mallinnetut ohjelmat, joissa käytetään ennalta määriteltyä opetussuunnitelmaa sekä opetusmenetelmiä, toimivat parhaiten. Opetusmenetelmät perustuvat dialogiseen vuorovaikutukseen, osallistujien omien ajatusten ja tunteiden tunnistamiseen sekä oman ajattelun ja toiminnan seurausten arvioimiseen. Ohjelmat ovat vakiintuneet osaksi vankeinhoito- ja kriminaalityötä. (Rikosseuraamus b.)

Rangaistusaika pyritään suunnittelemaan niin, että vankeusrangaistukseen tuomittu voi kehittää valmiuksiaan rikoksettomaan elämään. Kun tuomittu saa rangaistusaikanaan harjaannusta elämänhallintaa tukevissa taidoissa, saa hän paremmat mahdollisuudet tuomion päätyttyä sijoittua osaksi yhteiskuntaa sen täysivaltaisena jäsenenä. (Rikosseuraamus c.)

4.1 Päihdekuntoutus rikosseuraamuslaitoksessa

Rangaistusten täytäntöönpanon lisäksi vankiloiden tehtävänä on uusintarikollisuuden vähentäminen. Suurella osalla vangeista on ongelmia päihteiden käytön suhteen, he joko syyllistyvät rikoksiin päihtyneenä tai rikoskierteeseen joudutaan päihteiden käytön rahoittamiseksi. Vankeusaikana on hyvä pysähtyä pohtimaan ratkaisukeinoja päihteidenkäytön hallintaan. (Knuuti) Vankiloiden päihdetyö rakentuu monesta elementistä ja jokainen tätä työtä tekevä tekee sitä omasta ammatistaan käsin, myös ne, joille se ei ole ensisijainen tehtävä. Vankeinhoidon päihdetyötä tekevät tahot ovat: valvonta, terveydenhuolto, toiminta, sosiaalityö ja kuntoutus. (Luukkala 2007.) Myös muista uusintarikollisuuteen vaikuttavista ohjelmista on hyötyä päihdeongelmallisille vangeille, kuten myös työtoiminnasta, joka tukee päihteetöntä elämäntapaa. Joillekin vangeille mahdollistuva valvottu koevapaus antaa tilaisuuden harjoitella päihteetöntä ja rikoksetonta elämää vankilan ulkopuolella. (Knuuti) Valvottu koevapaus on vuonna 2006 käyttöön-

otettu ehdottoman vankeusrangaistuksen loppuun sijoittuva asteittaisen vankilasta vapauttamisen muoto. Vanki voidaan yhteiskuntaan sijoittamisen edistämiseksi sijoittaa vankilan ulkopuolelle teknisin välinein tai muulla tavoin valvottuna enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista. (Finlex)

Vankilan terveydenhuolto kartoittaa vangin päihteiden käytön heti tulovaiheessa. Vie-roitusoireet hoidetaan ja vangille kerrotaan kuntoutusmahdollisuuksista. Ehdottoman vankeustuomion saaneet kutsutaan arviointiyksikköön, jossa hänelle laaditaan rangaistusajan suunnitelma. Suunnitelmaa varten arvioidaan mm. rikoksen uusimisriskiin vaikuttavat tekijät ja niiden pohjalta kirjataan vankiloissa tarjolla oleviin toimintaohjelmiin esim. päihdeohjelmat, osallistumisvelvollisuus. Arviointiyksiköstä vanki siirtyy suorittamaan rangaistustaan joko suljettuun tai avovankilaan. (Knuuti)

Päihdekuntoutusta on tarjolla lähes joka vankilassa. Valittavana on lyhyitä informoivia ja motivoivia ohjelmia sekä pitempiä ryhmämuotoisia ohjelmia, pituudet vaihtelevat muutamista tunneista lähes kahteen vuoteen kestäviin ohjelmiin. Vankiloissa vierailee lisäksi myös ulkopuolisia vertaisryhmiä, kuten AA, NA sekä KRIS. (Knuuti) AA eli Nimettömät alkoholistit on miesten ja naisten toveriseura, jossa he jakavat keskenään kokemuksensa, voimansa ja toivonsa voidakseen ratkaista yhteisen ongelmansa sekä auttaakseen toisia tervehtymään alkoholismista. Ainoa jäseneksi pääsyn vaatimus on halu lopettaa juominen. (Alcoholics anonymous) NA eli Nimettömät narkomaanit on miesten ja naisten kansainvälinen toveriseura toipuville huumeriippuvaisille (Narcotics Anonymous). KRIS on eri puolille maailmaa levinnyt järjestö, joka tarjoaa apua ja tukea vankilasta vapautuville. Se tarjoaa eri toiminnoissaan mahdollisuuden jatkaa uudenlaista elämäntapaa vertaistensa joukossa. Tavoitteena on rikoksesta tuomittujen selviytyminen rangaistuksen päättyessä ja niiden nuorten auttaminen, joilla on riski ajautua rikosuralle. (KRIS, Suomi Finland)

Hoidon ja rangaistuksen yhdistäminen vankilassa ei ole helppo tehtävä, koska jo vankilaan joutuminen lisää syrjäytymistä yhteiskunnasta eikä helpota rikoksetonta elämää vapautumisen jälkeen. Kuntoutusta haittaavia tekijöitä ovat myös vangin itsemääräämisoikeuden vähäisyys ja vankilan fyysiset puitteet. Vankiyhteisöissä saattaa esiintyä myös huumeita, kiristystä ja jopa väkivaltaa. Vapaudessa pysymisen todennäköisyys on erityisen suuri niillä vangeilla, jotka pystyvät pysymään erillään päihteistä. (Knuuti)

Raittiina oleminen edellyttää että psyykkinen kipukynnys on korkealla, kirjoittaa Luukala (2007, 63) ja että tunneälystä on tässä asiassa apua. Tällöin on taitoa käsitellä hankaliakin tunteita keskustellen ja pohtien. Vastakohtana tälle toiminnalle pettymys hukutetaan tuhoavaan toiminnallisuuteen ja päihteisiin.

Vuokko Karsikas on tutkinut päihdeongelmaisten vankien voimaantumista. Hänen tutkimuksensa tarkoituksena oli selvittää päihdeongelmaisten vankien kuntoutumista ja sen edellytyksiä yksilö- ja yhteisötasolla sekä yhteiskunnallisena kysymyksenä käyttämällä teoreettisena avainkäsitteenä voimaantumista. Tutkimus kattoi ulkopuoliseen kuntoutuslaitokseen, sijoitettujen vankien kuntoutusprosessin, alkaen vankilasta ja päättyen heidän vapautumisvaiheeseen.

Hänen tutkimuksensa mukaan vankien voimaantumisen voidaan katsoa alkaneen siitä, kun he alkoivat huomata päihteiden kielteisten vaikutusten ylittävän hyvät vaikutukset ja kun he alkoivat haluta muutosta elämäänsä. Tutkimuksessa selvisi myös että kuntoutus lisäsi heidän muutosmotivaatiotaan ja vaikutti voimaannuttavasti fyysisellä, psyykkisellä ja sosiaalisella tasolla. Karsikas sanoo tutkimuksessaan, että vankilaympäristö ei kuitenkaan aina tukenut vankien kuntoutumista, mutta vankilan päihdekuntoutus auttoi tutkittavia päihteiden käytön katkaisemisessa, aukaisi silmät näkemään oma tilanne ja lisäsi motivoituneisuutta päihteettömänä elämiseen. (Karsikas 2005,3)

4.1.1 Kalterit taakse® -kurssi

Kalterit taakse® -kurssi on kognitiivis-behavioraaliseen viitekehykseen pohjautuva päihdeongelmaisille ja rikostaustaisille henkilöille tarkoitettu, strukturoitu hoito-ohjelma. Ohjelmassa työskennellään päihde- ja rikoskierrettä ylläpitävien ajattelu- ja toimintamallien muuttamiseksi. Teemoina ovat mm. päihderiippuvuus ja sen seuraukset, epäsosiaalinen elämäntapa, riskitilanteiden havaitseminen ja tarkastelu, erilaiset harjoitukset, esim. kieltäytymistaidot, päätöksenteko ja jämäkkyys. Kurssilla opetellaan myös ongelmanratkaisutaitoja, arkielämän selviytymistaitoja ja riskitilanteiden hallintakeinoja. Siellä kehitetään seuraamusajattelua, opetellaan suunniteltua ajan käyttöä sekä ra-

kennetaan ja korjataan sosiaalista tukiverkkoa. Monipuolisten tehtävien avulla pohditaan ja elvytetään myös sosiaalisia arvoja. (Kalterit taakse®)

Kestilän vankilassa järjestettävien Kalterit taakse® -kurssien lisänä on lisäksi Piippolan käsi- ja taideteollisuusopiston järjestämä kädentaidot-osio, jossa valmistetaan monipuolisista materiaaleista käyttö- ja taide-esineitä sekä ruoan valmistusta, liikuntaa, rentoutusta ja retkiä. Nämä eivät sisälly strukturoituun ohjelmaan, mutta tukevat omalta osaltaan päihdeettömyyteen pyrkimisessä ja tuovat vaihtelua varsinaiseen päihdeohjelmaan osallistumiseen.

Tunteiden tunnistaminen on yksi kurssilla harjoiteltavista asioista ja tarpeellinen kognitiivisen menetelmän toteuttamisessa. Varsinaiseen strukturoituun ohjelmaan tunneryhmätyöskentely ei näin laajassa mitassa sisälly, vaan se oli tutkimuksen aikana olevaa tehostettua harjoittelua.

Tunneryhmän tavoitteena on senhetkisten tunnetilojen tunnistaminen, nimeäminen, voimakkuuden arvioiminen ja niiden aikaansaamien kehollisten reaktioiden tunnistaminen. Ryhmän ajaksi tuolit asetetaan ympyrän muotoon, jossa kaikki paikalla olevat ryhmäläiset ja kaksi ohjaajaa istuivat. Apuna tunteiden tunnistamisessa voidaan käyttää Saaga-kuvakortteja, jotka stimuloivat luovuutta ja viestintää.

Kortit ovat tarkoitettu monenlaiseen käyttöön sosiaalityöstä ja terapiasta perheen leikkeihin, koulutuksesta kirjoitustyöpajoihin. Korttisarja on saatavilla ympäri maailmaa, 20 eri kielellä. Nämä 55 Ely Ramanin maalaamaa kuvakorttia kuvaavat henkilöitä, tapahtumia ja kohteita. (OH-publishing)

Kuvakorttien avulla ihmisen on helpompi saada yhteys tunnistamattomiin ja haudattuihinkin tunteisiinsa, niinpä erityistä hyötyä niistä on henkilöille, joiden on vaikea verbalisesti ilmaista itseään. Kuvakorttien avulla eri asioiden ja tunteiden sanallistaminen helpottuu. Kuvakortteja ei voi tulkita väärin, sillä henkilö itse sanoittaa kortista mieleen nousseen sisällön. Kognitiiviseen menetelmään liitettynä kuvakorttien käyttö täydentää ja syventää pelkkää keskustelua. (Viikki-Ripatti 2005, 2-8.) Toiminnallisten menetelmien käyttö helpottaa opetusta ja ohjausta, koska ryhmissä on hyvin paljon erilaisia osal-

listujia, jotka oppivat eritavoin. Toiminnallisuus antaa mahdollisuuden eri aistikanavien ja oppimistyylien käytölle. (Leskinen 2009, 13.)

4.1.2 Kognitiivis-behavioraalinen viitekehys

Kognitiivis-behavioraalille ei oikein löydy yksinkertaista suomenkielistä nimitystä, mutta kognition käsitteellä tarkoitetaan henkilön ajatuksia, informaation prosessointia, sisäisiä mielikuvia ja muistikuvia. Behavioraalinen tarkoittaa toimintaa. Kognitiivinen psykoterapia on em. kognitioiden tutkimista, jonka seurauksena henkilö voi löytää uuden, vaihtoehdoisen vähemmän ongelmia aiheuttavan tavan rakentaa kokemuksiaan ja kokea itsensä suhteessa toisiin ja maailmaan. Kaikilla Kognitiivis-behavioraalisilla ohjelmilla voidaan katsoa olevan sellainen ihmiskäsitys, että ihmisen ajattelu määrää, miten hän toimii. Tämä tarkoittaa silloin sitä, että vaikuttamalla henkilön ajatteluun, voidaan vaikuttaa siihen, miten henkilö käyttäytyy ja millaisia ratkaisuja hän tekee. Näille toimintaohjelmille on tunnusomaista seuraavat piirteet: harjoitellaan käyttäytymistaitoja, ohjelmassa on selkeä jäsenitys, ohjaajat ovat ystävällisiä ja myönteisinä malleina sekä osallistujille annetaan palautetta. Vankilassa ohjattavat toimintaohjelmat eivät ole terapiaa, vaan toimintamuoto, joka perustuu vangin omaan aktiivisuuteen ja uusien taitojen harjoitteluun. (Suomela, 2002, 222; Luukkala 2007, 70; Kuusinen 2003, 12.)

Monilla rikoksenuusijoilla on ollut huonot kasvuolosuhteet ja epäonnistumiskokemusten täyteinen elämänhistoria. Monellakaan ei ole ollut mahdollisuutta muodostaa monipuolista maailmankuvaa tai positiivista näkemystä itsestään. Heidän kognitiiviset valmiutensa ovat usein hyvin rajoittuneita, eivätkä riitä monimutkaisen sosiaalisen todellisuuden ymmärtämiseen. Usein myös aggressiivisen käyttäytymisen taustalla on puutteellinen ajatteluprosessi sekä huonot ongelmanratkaisutaidot. Kognitiivisten ohjelmien tavoitteena on auttaa ihmisiä paremmin tulemaan tietoisiksi väärintulkintoistaan ja ymmärtämään ajattelun, tunteiden ja käyttäytymisen yhteenkuuluvuutta. (Suomela, 2002, 224-225.)

Järvenpään sosiaalisairaalan psykologi Nils Holmberg kertoo sairaalan näkemyksestä päihderiippuvuudesta, että se on käyttäytymistä, jolla yritetään tulla toimeen jonkin vai-

keaksi koetun tunteen tai toiminnan kanssa. Kyseessä voi olla esimerkiksi yksinäisyys, mustasukkaisuus tai alemmuudentunne. Päätteet tarjoavat nopean avun hankalaan tunteeseen tai tilanteeseen. Ongelmana tässä toimintatavassa on se, että henkilö ei opi päihetystilasta johtuen mitään uutta, mikä auttaisi häntä eteenpäin uudessa samanlaisessa tilanteessa. Kognitiivisen terapian menetelmään kuuluu asiakkaan käyttämien ajatusvääristymien kartoitus ja korjaaminen. Erilaiset tilanteet muodostuvat ongelmallisiksi nimenomaan siksi, että henkilö tarkastelee niitä ajatusvääristymiensä kautta. Ongelmana ei siis ole itse tilanne, vaan tapa ajatella siitä. Miten ajattelet, johtaa siihen mitä tunnet ja sen mukaan toimit. (Holmberg)

Vankien ongelmat rangaistuksen suorittamisen jälkeen liittyvät yleensä jollakin tavalla päihiteisiin tai aggression hallintaan. Kognitiivisen terapian kohteena on tällöin: 1) muokata ajatusvääristymiä, jotka ylläpitävät ongelmakäyttäytymistä, 2) opettaa henkilölle tehokkaita ongelmanratkaisutaitoja ja vaihtoehtoisia selviytymistaitoja, joilla hän pystyy käsittelemään voimakkaita tunteitaan. Hänelle opetetaan esimerkiksi puolensa pitämistä, johon ei sisälly väkivaltaa, toisten huomioimista ilman että kokee itseään liian ”pehmoksi”, tai yksinkertaisesti erilaisten elämän vastoinkäymisten sietämistä ilman luovuttamista tai hyökkäämistä. (Holmberg)

Ryhmämuotoisessa kognitiivisessa terapiassa ryhmätilanteet antavat asioiden käsitteelyyn uusia ulottuvuuksia ja mahdollisuuksia. Ryhmässä vaikuttavat myös tunnesiteet ja arvostukset kaikkien ryhmäläisten välillä. Ryhmädynamiikka voi tukea yksilön tunteiden, ajattelun ja käyttäytymisen muutosta haluttuun suuntaan tai estää sitä. Ryhmä antaa paremman mahdollisuuden ongelman aitoon kokemukselliseen ja elämykselliseen työstämiseen. Kognitiivis-behavioraalisia menetelmiä käyttäen etsitään aktiivisesti ja tietoisesti haitallisia perususkomuksia ja niille tarkoituksenmukaisia vaihtoehtoja. Ryhmässä opittujen taitojen ajatellaan yleistyvän myös ryhmän ulkopuolelle. (Lestinen & Mönkönen & Pursiainen & Ruotsalainen 2003, 325)

4.1.3 Tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen

Tunteen määritelmästä ei ole päästy yksimielisyyteen ammattilaistenkaan keskuudessa, mutta yleensä tunteet määritellään verraten lyhytkestoiksi reaktioiksi, jotka koostuvat seuraavista tekijöistä:

1. Kehon reaktiot, esim. pulssin kiihtyminen, punastuminen, käsien vapina
2. Toimintavalmiudet, esim. halu paeta pelästyessä, hyökätä suuttuessa, itkeä surressa
3. Arviot ja tulkinnat tunteita herättävistä asioista
4. Viestintä ja tunneilmaisut, kuten ilmeet ja eleet
5. Subjekttiivinen, sisäinen tunnekokemus

(Laine & Vilkkö-Riihelä 2006, 14.)

Jo kuuden kuukauden iässä on vauvalla käytössä kaikki oman kulttuurinsa perustunteiden ilmaisut: kiinnostus, ilo, yllätys, häätä, suru, viha ja inho (Heikkinen-Peltonen ym. 2008, 11). Osa nykytutkijoista jakaa tunteet kahteen ryhmään, perustunteisiin ja niiden muunnelmiin. Häpeä ja syyllisyys luetaan toisinaan myös perustunteisiin. Osa tunteista on perustunteen muunnelmia, esimerkiksi kateus ja kostonhimo ovat vihan muunnelmia. (Laine & Vilkkö-Riihelä 2006, 14.) Kaikki tutkijat kuitenkin myöntävät, että tällaiset tunneluettelot jäävät aina vaillinaisiksi, mutta antavat kiinnostavan yleiskartan tunteiden maailmaan. Maaston yksityiskohtiin tutustuu jokainen ihminen itse. (Tony Dunderfelt 2004, 22.)

Tunteet vaikuttavat toimintakykyymme ja hyvinvointiimme. Ne ovat monitasoisia ilmiöitä ja kuvaavat ympäristön muutosten aikaansaamia sisäisiä prosesseja yksilössä. (Juu-järvi & Nummenmaa 2004, 59.) Erilaisten tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen on hyödyllinen taito. Sitä, mitä ei tunnista eikä ymmärrä, siitä ei pysty keskustelemaan eikä myöskään täysin hallitsemaan. Tunteiden tunnistamisen kautta syntyy myös kyky empatiaan. Tunteet provosoivat meitä tekoihin, jos emme niitä tunnista, voi omaa käytöstä olla ajoittain jopa itse vaikeaa ymmärtää. (Cacciatore 2007, 18-19.) Tunteet suuntaavat meidän psyykkiset tai fyysiset voimavaramme tavalla, joka voi koitua hyödyksemme tai haitaksemme. Myönteiset tunteet tehostavat päätöksentekoamme, luovuuttamme ja sosiaalista vuorovaikutustamme. Kielteiset tunteet, kuten ahdistus, masennus, toivottoisuus ja vihamielisyys voivat vaikuttaa niin hetkelliseen oppimis- ja työkykyymme kuin tapaamme olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Tunteiden katsotaan vaikuttavan

toimintakykyyn ja hyvinvointiin elämänkaaren kaikissa vaiheissa ja elämän kaikilla osa-alueilla. (Juujärvi & Nummenmaa 2004, 59.)

Uhkaavissa tilanteissa tunteemme suuntaavat toimintaamme ja käyttäytymistämme niin, että voimme varjella myönteistä minäkuvaamme ja hyvinvointiamme. Tunteidemme vaikutus hyvinvointiimme riippuu siitä, millaisissa tilanteissa ne heräävät ja millaisia heränneet tunteet ovat. (Juujärvi & Nummenmaa 2004, 60.) Omien tunteiden moniulotteisuus on lähes kaikille haasteellista. Harvoin mikään tunne tulee yksin, vaan sillä on paljon seuralaisia mukanaan. Niihin tutustuminen on varsin avartavaa. Esimerkiksi suutumuksen taustalla voi olla pettymys, pelko tai häpeä. Pelon rinnalla voi kokea ylpeyttä siitä, että uskaltaa uhmata jotain. (Cacciatore 2007, 19.) Koska tunteet ovat lyhykestoisia ilmiöitä, ainoastaan toistuvat ja voimakkaat kokemukset tai toimintavalmiuden muutokset voivat vaikuttaa hyvinvointiimme, joko haitallisesti tai hyödyllisesti. Tunteiden vaikutukset hyvinvointiimme ovat riippuvaisia myös siitä, mitkä ovat mahdollisuutemme ja kykymme niiden säätelyyn. Vähäinen tunteiden ilmaiseminen voi olla voimakasta tunteiden ilmaisua suurempi riskitekijä niin psyykkiselle kuin fyysisellekin terveydelle. (Juujärvi & Nummenmaa 2004, 61–64.)

Kognitiiviset tunneteoriat korostavat, että ilman ajattelua tunteet ovat vailla sisältöä ja että aitoon tunnekokemukseen liittyy ajattelu ja tapahtumien tulkinta. Kognitiivisen tunneteorian keskeisenä kehittäjänä pidetään amerikkalaista R.S. Lazarusta. Hänen mukaansa tunteen lähtökohtana voi olla mikä tahansa ärsyke, esimerkiksi kehon reaktio, sosiaalinen tilanne tai mieleen noussut muisto. (Laine & Vilkkö-Riihelä 2006, 18.) Tunteisiin liittyy selkeästi mitattavissa olevia kehollisia fysiologisia toimintoja ja tunteita ilmaistaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Tunteet ovat kuitenkin ennen kaikkea subjektiivisia ja henkilökohtaisia. (Dunderfelt 2004, 19.)

Merkityksellistä asiassa on, kuinka ihminen arvioi ärsykeitä. Primääriarvio on usein nopea, mutta epätarkka. Siksi tarvitaankin perusteellisempi ja hitaampi sekundääriarvio. Ihmisen tunteet riippuvat näistä molemmista. Jos ihminen päätyy primääriarviossa tulkintaan, että tilanne on jotenkin uhkaava, hän valpastuu ja autonominen hermosto herää. Tällaisissa tilanteissa on taipumus toimia hätiköidysti, koska sekundääriarviolle ei ole riittävästi aikaa. Arvioita tehdessään ihmisen minäkäsitys ja maailmankuva ohjaavat

hänen tulkintojaan. Arviot vaikuttavat siihen mitä he tuntevat ja miten he toimivat, millaisia keinoja käyttävät tilanteesta selviämiseksi. (Laine & Vilkkö-Riihelä 2006, 18-21.)

Esimerkiksi, kun raivo nousee päässä, sen voima on miltei kauhistuttava. Äkillinen viha sokaisee ja hetken aikaa on ikään kuin ei olisi oma itsensä. Ääriolosuhteissa lähes jokainen voi tehdä jopa henkirikoksen. Näitä haastavia tunteita ja niiden aikaan saamaa energiaa tarvitaan kehittymiseen. Vihan tunne on taustalla myös monissa positiivisiksi mielletyissä ihmisen ominaisuuksissa, kuten rohkeus, itseluottamus, päättäväisyys ja määrätietoisuus. Monet koettavat olla ajattelematta ja huomioimatta tunteitaan, kokevat ne haitallisiksi ja koettavat sivuuttaa ne. Vaikka tunteet kieltäekin, aggressiota purkautuu kuitenkin jollakin tavalla, osasipa sitä ohjailta tai ei. Ihmisen, joka haluaa hallita haastavia tunteitaan, täytyy ensin tutustua niihin, löytää ne itsestään ja sitä kautta opeteltava kontrolloimaan ja ohjailemaan niitä. (Cacciatore 2007, 22-23; Harmon-Jones & Harmon-Jones 2007, 113.)

Väkivaltaisen käyttäytymisen taustalta löytyy moniulotteisia tekijöitä. Osa niistä on hyvinkin kaukana niistä tekijöistä, jotka johtavat väkivaltaisen käyttäytymisen vuoksi hoitoon päätymiseen, esimerkiksi lapsuudessa tapahtunut hyväksikäyttö. Osa näistä tekijöistä on suhteellisen pysyviä, esimerkiksi persoonallisuuden piirteet ja jotkut tekijöistä ovat hoidon ulottumattomissa, kuten köyhyys. Tavallisimpia tutkimuksissa löydettyjä tekijöitä väkivaltaisuudelle ovat tunnetaitojen vaje, huonot selviytymisstrategiat, traumat, epävakaat kiintymyssuhteet, psykiatriset oireyhtymät, perhetekijät ja päihteiden väärinkäyttö. (Cavell & Malcolm 2007, xvii.)

Tunneälyn tutkijat painottavat sitä, että elämässä menestyminen vaatii enemmän tunneälyä kuin loogista päättelykykyä (Laine & Vilkkö-Riihelä 2006, 60). Itsensä tunteminen lähtee liikkeelle omien tunteiden tunnistamisesta ja niiden nimeämisestä (Luukkala 2007, 107). Tunneälyä tieteellisesti tutkinut Yalen yliopiston rehtori, tohtori Peter Salovey jakaa käsitteen neljään pääosaan:

1. **Kyky tunnistaa tunteita itsessä ja muissa.** Miltä mikäkin asia tuntuu, eli osaa eritellä tunteitansa ja huomaa niissä sävyjä ja sisältöjä. On arvokasta tunnistaa tunteensa mahdollisimman vivahteikkaasti. Tunnistaa myös tunteisiin liittyviä kehon reaktioita ja hänellä on taito nimetä tunteita ja jäsentää tunnekokemusta. (Laine &

Vilkko-Riihelä 2006, 60) Monilla vangeilla tunneskaala rajoittuu ilmaisuun: ”Mua vituttaa” tai ”selkä on niin pirun kipeä”. Kyky tunnistaa myös toisten tunteita on merkityksellinen sosiaalinen taito. (Luukkala 2007, 107.)

2. **Kyky ymmärtää tunteita.** Tunneälykäs tajuaa tunne-elämään kuuluvan epätarkkuuden, hän välttää hätiköityjä johtopäätöksiä. Hänellä on kuitenkin hyvä käsitys siitä, millaisista tilanteista eri tunteet yleensä syntyvät ja miten ihmiset käyttäytyvät niiden vallassa. Hän on myös tietoinen tunteiden vaikutuksesta itsessään ja osaa arvioida sitä, milloin tunteet johtavat häntä harhaan. Tunneälyn yksi elementti on kyky käsitellä omia tunteitaan pohtien ja keskustellen. Vastakohtana tälle on, että tunteet vievät käytöstä pahimmillaan psykiatriseen ja antisosiaaliseen suuntaan. (Laine & Vilkko-Riihelä 2006, 60; Luukkala 2007, 107.)
3. **Kyky säädellä tunteita.** Tunneälykäs ei pyri tukahduttamaan tunteitaan, vaan on avoin niiden moninaisuudelle. Hänellä on taito vaikuttaa omiin tunteisiinsa, eikä hän ole keinoton esimerkiksi ahdistuksen tai vihan tunteen noustessa. Huono vaihtoehto on esimerkiksi se, että tunteita aletaan tukahduttaa erilaisten päihteiden avulla. Tunneälyyn liitetään myös kyky vaikuttaa muiden ihmisten tunteisiin, esimerkiksi lohduttamisen taito. (Laine & Vilkko-Riihelä 2006, 60; Luukkala 2007, 107.)
4. **Kyky käyttää tunteita ajattelun apuna.** Tunteiden tuodessa mielihyvää ne antavat asioille merkityksiä ja ovat sitä kautta keskeinen motivaation lähde. Tunteet tuovat myös energiaa toimintaan, kuten pelko, viha ja ilo, aktivoidessaan ihmisen kehoa. Tunteet tehostavat myös kykyä muistaa ja luoda uusia ratkaisuja. Ne tarjoavat tietoa ja ideoita, jotka tietoinen ajattelu on voinut ohittaa. Tunteet auttavat laittamaan asioita tärkeysjärjestykseen ja tekemään päätöksiä antamalla asioille merkityksiä. (Laine & Vilkko-Riihelä 2006, 62.)

4.1.4 Ryhmädynamiikka ja kehitysvaiheet

Ryhmädynamiikalla tarkoitetaan kokijan kannalta hyvin merkittäviä ryhmän sisäisiä voimia, mitä toisaalta voidaan kutsua myös ryhmäilmiöksi. Näillä tarkoitetaan sitä, että

ne toimivat tavalla jota ei yksittäisen jäsenen käytöksen perusteella voisi suoraan päätellä. Ryhmädynamiikassa on kyse sen jäsenten välisestä vuorovaikutuksesta. Merkittävä osa ryhmädynamiikkaa ovat sen kehitysvaiheet ja niissä tapahtuvat ilmiöt. Yhdysvaltalaisen tutkija Bruce Tuckmanin (1965, 386-387) julkaiseman artikkelin mukaan ryhmän ilmiöt voidaan jakaa neljään eri vaiheeseen.

Muodostusvaiheen alussa ryhmäläiset ovat hyvin riippuvaisia ohjaajastaan. Jäsenet ovat varovaisia ja etsivät omaa paikkaansa ryhmässä. Muodostusvaiheen aikana selvitetään ryhmän pelisääntöjä ja tavoitteita. Tällöin ryhmän ilmapiiri on myönteinen ja turvallinen. Vaihe on monella tavalla jonkinlaista etsintää, ryhmän säännöt, tehtävät ja menetelmät alkavat hahmottua, samoin kuin hyväksyttävän käyttäytymisen rajat. (Tuckman 1965, 386; Kopakkala 2005, 48-51.)

Kuohuntavaiheelle on tyypillistä ryhmän jäsenten halu erottautua ryhmässä ja siitä seuraavat konfliktit sekä ryhmäläisten että ohjaajan kanssa. Ryhmäläisten rohkeus esittää omia kantojaan ja kritisoida toisten esittämiä ajatuksia kasvaa, jolloin tyytymättömyyden ja pettymysten ilmaiseminen ryhmää kohtaan on yleistä. Vaiheen aikana ryhmäläiset ovat rohkaistuneet esittämään eriäviä mielipiteitä, jolloin he saattavat testata sekä toisiaan että ohjaajaa ilman että erimielisyyksiä pelätään. Kuohuntavaiheen aikana ryhmän tehtävät ja tavoitteet selkiintyvät, koska ryhmän suoriutuminen annetuista tehtävistä edellyttää ryhmäläisten työpanosta. Selkeimmin kuohuntavaihe on nähtävissä erilaisissa terapia- ja hoitoryhmissä. (Tuckman 1965, 386; Kopakkala 2005, 48-51.)

Sopimisvaiheen aikana ryhmäläisten roolit ovat selkiintyneet, yhteenkuuluvuudentunne on muodostunut, jolloin voidaan sanoa, että ryhmähenki on muodostunut. Tässä vaiheessa ryhmä pyrkii yhteistoiminnallisuuteen, koska sen pelisäännöt ovat selkiytyneet ja konfliktitilanteita halutaan välttää. (Tuckman 1965, 386-387; Kopakkala 2005, 48-51.)

Ryhmän edetessä neljänteen vaiheeseen, **hyvin toimivaan ryhmään**, voidaan havaita sen olevan luova, tarkoituksenmukainen ja tehokas. Ryhmä kykenee ratkaisemaan jo mahdollisia ristiriitatilanteita ja kykenee suuntaamaan toimintansa tehokkaaseen työkentelyyn ja ongelmanratkaisuun. Ryhmäläisten roolit ovat tarkoituksenmukaisia ja ilmapiiri on avoin, joustava ja tukeva. Toiminta on joustavaa ja yhteisvastuullista. (Tuckman 1965, 387; Kopakkala 2005, 48-51.)

Tuckman lisäsi ryhmäprosessimalliinsa vuonna 1977 vielä **lopetusvaiheen**. Tämä vaihe on käsillä silloin, kun ryhmä lopettaa toimintaansa. Tässä vaiheessa ryhmäläisten tunteet ovat hyvin voimakkaita ja vahvasti esillä, ne saattavat vaihdella aina helpotuksesta ahdistuneisuuteen tai jopa masennukseen. (Kopakkala 2005, 48-51.)

Kalterit taakse® -kurssin manuaalissa on prosessimalli yhdysvaltalaisen kognitiivisen psykoterapeutin Sheldon Rose'n käyttämästä kehikosta (Taulukko 1.). Se kuvaa miten ryhmässä ei edetä suoraviivaisesti ilman vastarintaa, ryhmätyöskentelyyn kuuluu myös laskuvaihe, jolloin motivaatio hiipuu ja ohjaajien osaaminen pannaan kyseenalaiseksi. (Holmberg & Kávé))

TAULUKKO 1. Strukturoidun ryhmän vaiheet Sheldon Rose'n mukaan

Ryhmän vaihe	Ohjaajan käyttäytyminen	Ryhmäprosessi
Orientaatio Vastaa ed. Tucmanin muodostusvaihetta (tutkijan huom.).	Tutustuttaa taustateoriaan ja lähestymistapaan. Vahvistaa säännöt ja työskentelyä edistävät normit. Kannustaa laajapohjaiseen osallistumiseen.	Asiakaskeskeinen viestintä. Rajoitettu ja kohtelias palaute. Normit epäselvät. Johtajuus ohjaajan kontrolloima.
Valmistava työskentely vaihe Tucmanilla sisältyy edelliseen vaiheeseen (tutkijan huom.).	Jakamisen stimulointi. Ongelmatilanteiden tutkiminen. Peruskäsitteiden opetus. Rooliharjoitukset. Palautteen harjoittelu.	Kohtuullista jakamista (itsestään kertomista). Koheesion kasvu. Ryhmäläisten huomio keskittynyt ohjaajaan. Osallistuminen lisääntynyt jnk. Palaute kuvailevaa. Alaryhmien muodostus.
Konfliktivaihe Vastaa Tucmanin kuohuntavaihetta (tutkijan huom.).	Haitallisten ryhmäprosessien tutkiminen. Muuttuu joustavammaksi Kognitiiviset harjoitukset. Tutkii ajatusvääristymiä. Käynnistää ryhmäongelmien tutkimisen.	Tehtävien suoritustaso laskee. Kriittinen palaute. Ärtymys ja vetäytyminen. Tavoitteiden uudelleenmäärittely. Roolit asetetaan kyseenalaiseksi.

<p>Selvitysvaihe</p> <p>Vastaa Tucmanin sopimisvaihetta (tutkijan huom.).</p>	<p>Ongelmaratkonnin esittely. Tukee ryhmäläisten vastuunottoa terapiastaan. Rohkaisee johtajuutta ryhmäläisissä. Käsittelee monimutkaisempia ongelmatilanteita. Muokkaa ohjelmaa ryhmän toiveiden suuntaan.</p>	<p>Ryhmäläiset asettavat normit kyseenalaiseksi. Jakaminen lisääntyy. Vuorovaikutuksen tasaisempi jakautuminen. Uudet normit, roolit, viestintätavat. Koheesio lisääntyy.</p>
<p>Toinen työskentelyvaihe</p> <p>Vastaa Tucmanin hyvin toimivaa ryhmää (tutkijan huom.).</p>	<p>Oma aktiviteetti vähenee. Rohkaisee ryhmäläisiä tarttumaan ongelmiin. Vahvistamisen tiheys. Tuo esiin muutoksen yleisiä periaatteita.</p>	<p>Ohjaajuus siirtyy ryhmän suuntaan. Jakaminen välittömämpää. Vuorovaikutus tehtäväkeskeisempää. Koheesio vähenee hieman.</p>
<p>Päätös vaihe</p> <p>Vastaa Tucmanin lopetusvaihetta (tutkijan huom.).</p>	<p>Keskittyy yleistämisperiaatteisiin. Valmentaa lopettamiseen. Aktiviteetti lisääntyy hieman. Tekee yhteenvetoja. Auttaa ryhmäläisiä suunnittelemaan jatkoa.</p>	<p>Yleistämisen varmistaminen. Koheesio vähenee. Mitä ryhmä on merkinnyt? Mitä tämän jälkeen?</p>

Koheesiolla tarkoitetaan ryhmän kiinteyttä. Koheesio ilmaisee jäsenten välisiä kiinteitä siteitä, yhteisten päämäärien jakamista ja ryhmäidentiteetin lisääntymistä. Sen määrä riippuu jäsenten ryhmää kohtaan tuntemasta vetovoimasta: mitä voimakkaampi vetovoima, sitä kiinteämpi ryhmä keskimäärin on. Kiinteä ryhmä tuottaa tunnepitoista tyydytystä ja turvallisuutta sekä yhdenmukaistaa asenteita, arvostuksia ja normeja. Ryhmän kiinteyttä lisäävät mm. yhteiset tavoitteet, ulkopuolinen uhka ja kilpailu. (Joensuun Avoin yliopisto 2003.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimuskohteen kuvaamisessa eli deskriptiossa on tavoitteena kuvata todellisuuden mukaisesti ja systemaattisesti tosiasiat ja tunnuspiirteet tutkittavasta kohteesta. Tuloksena saadaan tavallisesti vastaus kysymyksiin: Mikä ilmiö on? Millainen ilmiö on? Tavallisimmin tällainen tutkimus suoritetaan kohteen ”luonnollisessa” ympäristössä, jossa ei voida kontrolloida aineistolähteiden mahdollisia virheitä. Tavoitteena useimmiten on rakentaa saaduista tuloksista jokin uusi, todellisuuden monenkirjavuutta selkeämpi kooste tai kohottaa joitakin seikkoja paremmin ymmärrettäväksi. (Anttila 2005, 285.)

5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet

Tutkimukseni on määrällinen ja sen tarkoituksena on kuvata kuinka vahvana voimaantumisasiä esiintyy vankien päihdekuntoutuskurssin tunneryhmätyöskentelyssä ja millä voimaantumisen osa-alueilla. Tutkimustehtävinä olivat: 1. Mitkä voimaantumisen osatekijät koettiin vahvimmin ja mitkä heikoimmin tunneryhmätyöskentelyssä? 2. Millaista vaihtelua voimaantumistekijöiden määrässä tapahtui kurssin aikana ryhmällä ja yksilöllä? Tavoitteena oli saada tietoa, jolla kehittää päihdekuntoutuskurssin vaikuttavuutta.

Opinnäytetyöni tutkimusstrategiana on tapaustutkimus, ns. case study. Case study on sellainen, että se kerää yksityiskohtaista, intensiivistä tietoa yksittäisestä tapauksesta tai pienestä joukosta toisiinsa suhteessa olevia tapauksia. Tyypillistä sille on kohteena oleva yksittäinen tapaus, tilanne tai joukko tapauksia, jossa tutkitaan yksilöä, ryhmää tai yhteisöä. Kiinnostuksen kohteena voivat olla prosessit ja yksittäistapausta tutkitaan yhteydessä ympäristöönsä, josta se on osa. Tavoitteena tapaustutkimuksessa yleensä on ilmiöiden kuvaus. (Hirsjärvi ym. 2008, 130-131.)

5.2 Aineiston keruu

Tutkimukseni on kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus. Tutkittavana ilmiönä oli voimaantumisen kuvaus, voimaantumisen osatekijöiden kokemisen voimakkuus ja vaihtelu koko kurssin aikana. Mitattavana olivat ilmiön määrälliset tekijät ja niiden vaihtelut tietyssä ajanjaksossa, joten selkeämpiä ja vertailtavampia tuloksia saatiin määrällisellä tutkimusmenetelmällä. Kvantitatiivista lähestymistapaa suositellaan tutkimuksessa käytettäväksi mm. silloin, kun etsitään vastauksia tutkimusongelmaan ”Miten paljon tiettyä ominaisuutta esiintyy tietyssä joukossa?” (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 45).

Tutkimus tehtiin Kestilän vankilassa, joka oli tuolloin vielä Pelson vankilan alaisuudessa oleva avovankilaosasto. Vuoden 2010 alussa laitos muuttui itsenäiseksi yksiköksi, Kestilän vankilaksi. Avovankilaosasto oli tuolloinkin 46 paikkainen johon vangit valitaan koulutus- ja kuntoutustoimintoihin pääasiassa suljetuista vankiloista. Vankilassa on pelkästään miesvankipaikkoja. Koulutusaloina ovat puu- ja metalliartesaani, kädentaidot ja atk. Kuntoutus keskittyy päihdekuntoutukseen ja elämänhallintaa.

Kalterit taakse® -kurssilaisia tulee sekä suljetuista että avolaitoksista päihdekuntoutukseen, mutta myös jo Kestilän vankilassa olevia vankeja hakeutuu päihdekuntoutuskurssille. Kurssilaiset ovat vankilaorganisaation valitsema ja olen itse mukana vaikuttamassa valintoihin. Valinnat tapahtuvat vangin päihdekuntoutuksen tarpeenmäärittelyn, vangin motivaation ja ns. avolaitoskelpoisuuden perusteella. Avolaitoskelpoisuuteen vaikuttavat mm. rikoksen laatu, jäljellä oleva rangaistusaika ja henkilön oletettu menestyminen vapaammassa vankeusolosuhteissa. Asiaa määrittelevät vangin sijoittamiseen kantaottavat ja siitä päättävät virkamiehet. Valintoihin ottavat kantaa apulaisjohtaja, rikosseuraamusesimies, kurssin ohjaajat, jossa ominaisuudessa itse olen ja lopullisen päätöksen tekee ns. arviointikeskus. Vangit ilmaisevat itse halukkuutensa ko. kurssille, mutta heille myös suositellaan kurssille hakeutumista.

Tutkimusotos oli harkinnanvarainen, johon valittiin kaikki kahdeksan miesvankia yhdeltä vuoden 2009 Kalterit taakse® -kurssilta. Vastaajien ikäjakauma oli 24 – 59, tuomioiden pituudet 6kk 11pv – 3v 4kk 15pv, päärikokset: kolme liikennejuopumusta, kolme väkivaltarikosta, yksi ryöstö ja yksi törkeä ryöstö, vankilakertalaisuudet 1.-11

(Taulukko 2.) Vastaajien taustatiedot kerättiin sähköisestä vankitietojärjestelmästä, iän, päärikosen, tuomion pituuden ja vankilakertaisuuden osalta. Usein samaan vankeustuomioon sisältyy useampia rikoksia ja päärikos näistä on se, josta on tullut eniten ehdotonta vankeutta. Vankilakertalaisuus on termi, jonka avulla vankilakaudet erotetaan toisistaan. Vankeinhoidollisesti ensikertaisena pidetään vankia, joka rikoksen tekopäivää edeltäneiden kolmen vuoden aikana ei ole suorittanut vankeusrangaistusta (Hypén 2004, 17). Näitä tietoja ei käytetty muuttujina tulosten tarkastelussa, koska tutkittavia oli niin vähän, että minkäänlaisia yleistyksiä tai johtopäätöksiä näihin taustatekijöihin liittyen ei voitu tehdä.

TAULUKKO 2. Vastaajien taustatiedot

Peitenimi	Ikä	Päärikos	Tuomion pituus	Vankilakertalaisuus
Leevi	36	väkivaltarikos	3v 3kk	4.
Rainer	24	liikennejuopumus	1v 3kk 16pv	1.
Oskari	36	törkeä ryöstö	3v 4kk 15pv	9.
Jouni	59	väkivaltarikos	1v 20pv	6.
Jesse	53	liikennejuopumus	6kk 20pv	1.
Göran	49	väkivaltarikos	8kk	6.
Toni	45	ryöstö	6kk 11pv	11.
Yrjö	33	liikennejuopumus	1v	4.

Ryhmäläisille kerrottiin tunneryhmätyöskentelyn työskentelymenetelmä, sen hyöty kognitiivis-behavioraalisisessa menetelmässä ja korttien käyttö apuvälineenä. Samoin heitä informoitiin tekeillä olevasta opinnäytetyöstäni ja kaikilta saatiin kirjallinen suostumus osallistua kyselytutkimukseen. Luvassa kerrottiin, että annettuja tietoja käytetään vain tähän nimenomaiseen tutkimukseen ja että heidän henkilöllisyytensä ei paljastu ulkopuolisille missään vaiheessa tietojen käsittelyä. Siinä mainittiin myös siitä, että

henkilö osallistuu vapaaehtoisesti ja siitä voi irtisanoutua missä vaiheessa tahansa, asiaa sen kummemmin perustelematta. Näin turvattiin sitoutuminen sekä vapaaehtoisuus ja itsemääräämisoikeus, joista ohjeistaa myös Helsingin julistus, joka myös ohjaa hoitotieteellistä tutkimusta. Helsingin julistus on kansainvälisesti hyväksytty tutkimusetiikan ohjeistus. Uusi suomennos siitä hyväksyttiin 10.5.2001, Suomen Lääkäriliiton hallituksessa (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 173).

Tutkimukseni on kyselytutkimus, johon laadin kyselykaavakkeen (Liite 1.). Kyselytutkimuksen valitsin siksi, että aineisto muodostuisi laajaksi voimaantumisen vaihtelun selvittämisessä. Kyselytutkimuksen etuna pidetään sitä, että sen avulla voidaan kerätä laaja tutkimusaineisto: voidaan kysyä usealta henkilöltä monia eri asioita (Hirsjärvi ym. 2008, 190). Kyselytutkimus oli myös käytännöllisempi ja nopeampi tutkimustapa toteuttaa työn ohessa. Koska itse ohjasin toisena ohjaajana tutkittavaa ryhmää, myös objektiivisuuteni tutkijana oli helpompi säilyttää kyselytutkimuksessa, kuin jos menetelmänä olisi ollut haastattelututkimus.

Kyselytutkimus on tehokas, koska se säästää tutkijan aikaa ja vaivannäköä. Kyselytutkimukseen liittyy myös heikkouksia, mm. ei ole mahdollista tarkistaa sitä, miten vakavasti vastaajat ovat suhtautuneet tutkimukseen ja miten onnistuneita annetut vastausvaihtoehdot ovat olleet. Hyvän lomakkeen laatiminen vie myös aikaa ja vaatii tutkijalta monenlaista tietoa ja taitoa. (Hirsjärvi ym. 2008, 190.)

Kyselykaavakkeen laadin Siitosen (1999) väitöstyön voimaantumisteorian pohjalta. Voimaantumisteoriaa hän arvioi voitavan käyttää mm. voimavarojen ylläpitämistä edistävissä ja uupumista ehkäisevissä hankkeissa ja tutkimuksissa. Tutkimusta arvioidaan voitavan hyödyntää myös vanhusten, vammaisten, syrjäytyneiden, työttömien ja pitkäaikaissairaiden voimaantumisen tukemisessa. (Siitonen 1999, 6.) Voimaantumisesta on myös uudempaa kirjallisuutta, mutta em. väitöskirja on perusteos teorian hahmottamisesta ja jäsentelystä, sen vuoksi selkeä oman tutkimukseni taustateoriaksi.

Tutkimuksessani esitettiin kyselykaavakkeella 22 väittämää ja niihin vastausvaihtoehdot Likertin asteikon mukaisesti. Likertin asteikko on ns. asenneasteikko, jolla mitataan havaintoyksikkönä olevan henkilön asennetta tai mielipidettä (Vilkkä 2007, 45). Väittämät muokattiin tunneryhmäistunnon sisältö ja toiminta huomioon ottaen, käyttäen

kaikkia voimaantumisen osaprosessialueita; päämäärät, kykyuskomukset, kontekstiuskomukset ja emootiot. Tämä tapahtui tarkastelemalla Siitosen (1999) voimaantumisen eri kategorioiden osaprosessien sisältöä suhteessa tunneryhmätyöskentelyn mahdollisiin voimaantumistekijöihin ja muokkaamalla niistä väittämiä. Esimerkiksi **päämäärät -kategorian toivotut tulevaisuudentilat -osaprosessin voimaantumistekijä ”henkilökohtaisten päämäärien asettaminen”** => väittämiä ”Saavutin tälle kerralle asettamani tavoitteen hyvin” (kts. kuvio 2.)

Kysymyskaavakkeen kysymykset 1- 4 kartoittivat päämäärät -kategorian osatekijöitä, kysymykset 5 – 14 kykyuskomukset -kategorian osatekijöitä, 15 - 20 kontekstiuskomukset -kategorian osatekijöitä ja 21 – 22 emootiot -kategorian osatekijöitä. Kysymysten määrä sijoittuen eri kategorioihin vaihteli ja laajimmin kysymykset kartoittivat kykyuskomuksia ja kontekstiuskomuksia. Eri tilanteissa on erilaiset voimaantumisen mahdollisuudet ja tunneryhmätyöskentelyssä ne painoutuivat näin. Tutkimuksen tulosten kannalta tämä tarkoittaa myös sitä, että eri kategorioitten voimaantumisen määrät eivät ole vertailukelpoisia, koska kysymyksiä niistä ei ollut yhtä paljon. Eri osatekijöidenkin vertaileminen on mielekäästä vain suhteessa kontekstiin eli tunneryhmätyöskentelyyn.

Kyselyn loppuun lisäsin yhden avoimen kysymyksen, jolla halusin antaa mahdollisuuden kertoa istuntoihin liittyvistä asioista jotka eivät muuten tule ilmi. Kysymyskaavaketta ei esitestattu, sen sijaan hyväksyin sen tutkimustyötäni ohjaavilla opettajilla ennen käyttöä.

5.3 Analyysi

Määrällisessä tutkimusmenetelmässä tutkija saa tutkimustiedon numeroina tai hän ryhmittelee laadullisen aineiston numeeriseen muotoon. Hän tulkitsee ja selittää olennaisen numerotiedon sanallisesti ja kuvaa millä tavalla eri asiat liittyvät toisiinsa tai eroavat toistensa suhteen. (Vilka 2007, 14.)

Kvantitatiivinen tutkimus kohdistuu muuttujien mittaamiseen, tilastollisten menetelmien käyttöön ja muuttujien välisten yhteyksien tarkastelemiseen. Muuttujat voivat olla riip-

pumattomia, kuten vastaajien taustatiedot tai riippuvia, kuten kivun lievittyminen hoidon ansiosta. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 41) Muuttujina tutkimukseni olivat voimaantumista osoittavat tekijät, jotka operationalisoin väittämien muotoon. Väittämät taas olivat voimaantumisteorian luokitukseen perustuvia. Tutkimukseni mitata-asteikkona oli järjestys- eli ordinaaliasteikko, jonka arvoina olivat ”samanmielisyys” väittämistä. Luokat ovat siis erilaisia, mutta ne voidaan asettaa järjestykseen. Kun muuttujan arvojen ryhmät voidaan panna järjestykseen, mutta erotuksia ei voida laskea, muuttuja on järjestysasteikollinen (Tilastollisia menetelmiä).

Aineiston strukturoidut kysymykset analysoin Microsoft Officen 2007 Excel-ohjelman avulla. Pisteytin vastaukset niin, että nolla pistettä annoin vastaukselle ”En osaa sanoa”, yhden pisteen vastaukselle ”Täysin eri mieltä”, kaksi pistettä vastaukselle ”Jokseenkin eri mieltä”, kolme pistettä vastaukselle ”Melkein samaa mieltä” ja neljä pistettä vastaukselle ”Täysin samaa mieltä”. Pisteitä laskin yhteen kysymyksittäin (taulukko 3.), jotka edustavat jokainen jotain voimaantumista jäsentävää osaprosessia. Laskin pisteitä yhteen myös osallistujakohtaisesti (em. taulukko) saadakseni selville yksilöiden kurssi-aikaisen voimaantumisen vaihtelun.

TAULUKKO 3. Esimerkki pisteiden laskemisesta

Kysymykset	1.	2.	3.	4.	...	22.	
Vastaaja 1	2	4	1	1		4	12 Yhden
Vastaaja 2	2	3	2	1		2	10 vastaajan
Vastaaja 3	2	2	4	0		2	10 pistemää-
Vastaaja 4	2	2	2	3		1	10 rä
Vastaaja 5	2	3	0	4		4	13 kaikkiin
Vastaaja 6	2	4	3	3		1	13 kysymyk-
Vastaaja 7	2	3	2	1		0	8 siin yhdel-
Vastaaja 8	2	2	2	3		1	10 tä kysely-
	16	23	16	16	...	15	kerralta

Yhden kysymyksen pistemäärä kaikilta vastaajilta yhteensä

Laskettuani pisteet yhteen kysymyksittäin, kaikkien tutkittavien osalta jokaiselta viikolta erikseen, lajittelin vastaukset kysymyksittäin ryhmiin: alle 10 pistettä, 10 - 19 pistettä ja 20 pistettä tai enemmän. Päädyin tähän jakaumaan kokonaispistemäärien ollessa alimmillaan eräiden kysymysten kohdalla 3 ja ylimmillään 29. Maksimissaan yhden kysymyksen pisteet olisivat voineet olla 32, (8x4). ”Melkein samaa mieltä” ja ”Täysin samaa mieltä” -vastaukset tarkoittivat kysymysten tarkoituksellisen asettelun vuoksi suurimpia voimaantumisen mahdollisuuksia. Ja vastaavasti ”Jokseenkin eri mieltä” -vastaukset pienempää voimaantumisen mahdollisuutta.

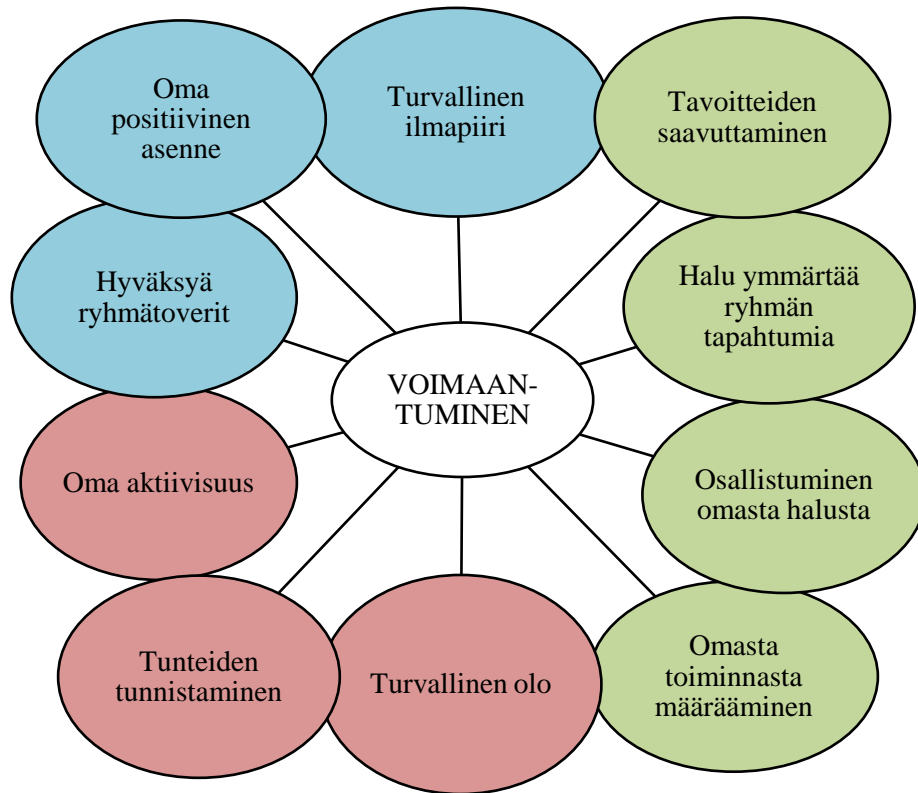
Vastaukset: ”En osaa sanoa”, on pisteytetty nolllaksi, joten ne eivät vaikuta pistemääriin. ”Täysin eri mieltä”-vastaukset jätin laskematta yhteispisteisiin, koska ne kuvaavat voimaantumattomuutta ja tutkimukseni painottuu voimaantumisen tutkimiseen. Koko ryhmän voimaantumisprofiilin kuvaamiseksi (kuvio 4.) laskin istuntokerroille osallistujien keskiarvopistemäärät, jotta poissaolijoiden pisteitä vähentävä vaikutus ei vääristäisi tulosta (3. ja 4. viikko kaksi osallistujaa poissa, 5. viikko yksi pois, 6. viikko kolme poissa). Voimaantumisen suurin mahdollinen pistemäärä yhtä istuntokertaa ja tutkittavaa kohti oli 88 [22 kys. x 4(=max. pisteet kysymystä kohti)].

6 TULOKSET

Tutkimustulokset on esitetty Siitosen (1999) voimaantumisteorian luokittelun mukaisesti. Tässä teoriassa voimaantumista on tarkasteltu neljään kategoriaan jaettuna, jotka ovat: päämäärät, kykyuskomukset, kontekstiuskomukset ja emootiot. Koska voimaantuminen on prosessi, on kategoriat jaettu vielä voimaantumista jäsentäviin osaprosesseihin. Osaprosessit sisältävät osatekijöitä, jotka ovat olleet tutkimuksessa mittauksen kohteena. Esim. kategoriana kontekstiuskomukset, sen osaprosessina ilmapiiri ja siihen liittyvä mitattava osatekijä: ilmapiirin turvallisuus.

6.1 Vahvimmin koetut voimaantumisen osatekijät tunneryhmätyöskentelyssä

Tutkimukseen osallistujat kokivat päihdekuntoutuksen tunneryhmätyöskentelyssä vahvimpina seuraavat voimaantumisen osatekijät: ”Tavoitteiden saavuttaminen”, ”Halu ymmärtää ryhmän tapahtumia”, ”Osallistuminen omasta halusta” ja ”Omasta toiminnasta määrääminen” (Kuvio 2.). Voimaantuminen koostuu monista eri tekijöistä, jotka muuttuvat prosessinomaisesti. Edellä mainitut voimaantumisen osatekijät sisältyvät Siitosen luokittelemiin toivotut tulevaisuudentilat ja vapaus -osaprosesseihin. Osaprosesseja voidaan ryhmitellä ja luokitella kategorioihin, sen mukaan mihin suurempaan voimaantumisen kokonaisuuteen ne sisältyvät. Edellä mainitut sisältyvät **Päämäärät** -kategoriaan.

KUVIO 2. Vahvimpina koetut voimaannuttamisen osatekijät tunneryhmätyöskentelyssä kategorioittain. ● Päämäärät ● Kykyuskomukset ● Kontekstiuskomukset

Kykyuskomukset -kategoriasta nousivat minäkäsitys ja vastuu -osaprosessien vahvimiksi voimaantumisen osatekijöiksi ”Turvallinen olo” ja ”Tunteiden tunnistaminen” sekä ”Oma aktiivisuus”.

Kontekstiuskomukset -kategoriasta koettiin hyväksyntä ja ilmapiiri -osaprosessien osatekijöitä voimaannuttavimmiksi. Näitä olivat ”Hyväksyä ryhmätoverit”, ”Oma positiivinen asenne” ja ”Turvallinen ilmapiiri”.

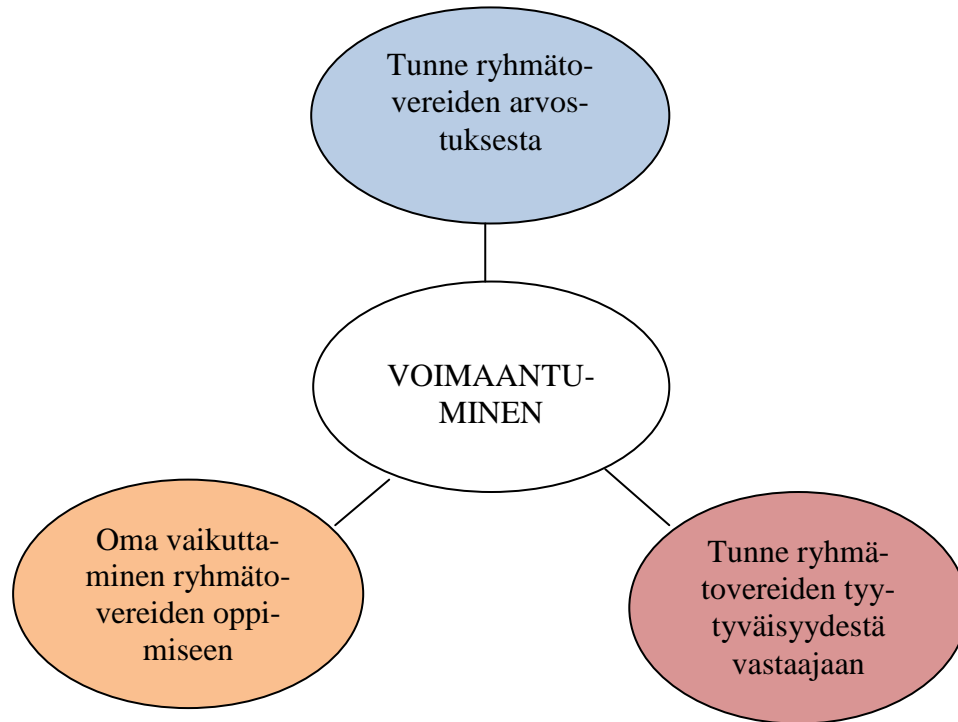
6.2 Kohtalaisesti koetut voimaantumisen osaprosessit tunneryhmätyöskentelyssä

Tutkittavien kokemat kohtalaisesti voimaannuttavat osaprosessit päihdekuntoutuskurs-
sin tunneryhmätyöskentelyssä sisältyivät **Kykyuskomukset** -kategoriaan, sen minäkäsi-

tys, itseluottamus ja itsearvostus, tehokkuususkomukset ja itsesäätely sekä vastuu -osaprosesseihin. Niitä sisältyi myös **Kontekstiuskomukset** -kategoriaan ja siihen luokiteltaviin hyväksynnän, arvostuksen, luottamuksen ja kunnioituksen -osaprosesseihin. Nämä asiat jätettiin vähemmälle huomiolle ja keskityttiin ilmiön ääripäiden tarkasteluun.

6.3 Heikoimmin koetut voimaantumisen osatekijät tunneryhmätyöskentelyssä

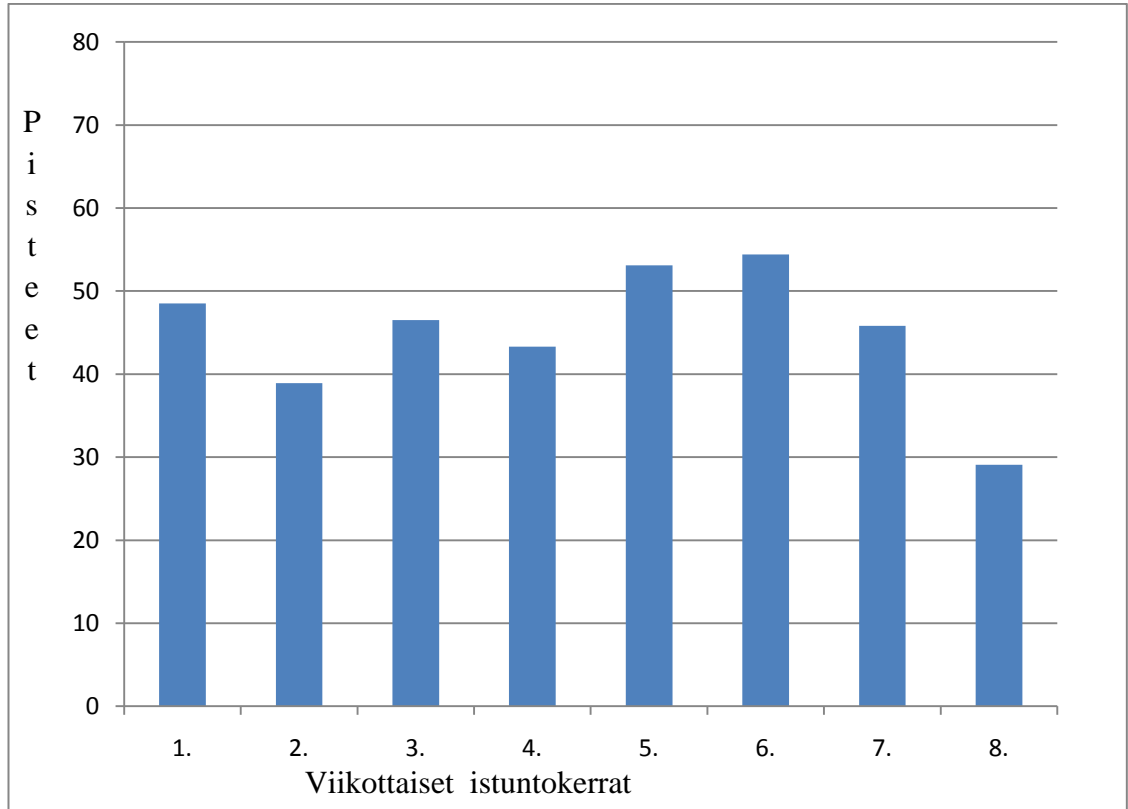
Heikoimmin voimaantumista koettiin kolmen eri kategorian osaprosesseihin luokiteltavissa osatekijöissä (Kuvio 3.). ”Tunne ryhmätovereiden arvostuksesta” oli yksi osatekijä, joka Siitosen luokituksessa lukeutuu **Kontekstiuskomuksiin**, arvostusta, luottamusta ja kunnioitusta määrittelevään osaprosessiin. Toisena osatekijänä heikoimmin voimaannuttavien joukossa oli ”Tunne ryhmätovereiden tyytyväisyydestä vastaajaan”, joka on osa minäkäsityksen osaprosessia ja Siitosen luokittelussa sisältyy **Kykyuskomuksiin**. ”Oma vaikuttaminen ryhmätovereiden oppimiseen” oli kolmas esille tullut vähiten voimaannuttava osatekijä tunneryhmätyöskentelyssä. Tämä on osa eettisyyden osaprosessia ja sisältyy Siitosen voimaantumisen **Emootiot** -kategoriaan.

KUVIO 3. Heikoimmin koetut voimaantumisen osatekijät tunneryhmätyöskentelyssä kategorioittain. ● Kontekstiuskomukset ● Kykyuskomukset ● Emootiot

6.4 Voimaantumisen vaihtelu

Koko ryhmän voimaantumisen pistemäärät vaihtelivat korkeimmasta kuudennen istun- tokerran 54:stä viimeisen kahdeksannen kerran 29 pisteeseen (kuvio 4.). Pisteiden mak- simaalinen määrä olisi voinut olla 88. Kurssin puolivälin jälkeiseen aikaan sijoittuu voimaannuttavin jakso ja sen jälkeen lasku pienimpään kurssiaikaiseen voimaantumisen tilaan.

KUVIO 4. Voimaantumisen vaihtelu (29,1 - 54,4) kurssin aikana koko ryhmällä, las-
kennallisten keskiarvojen mukaa

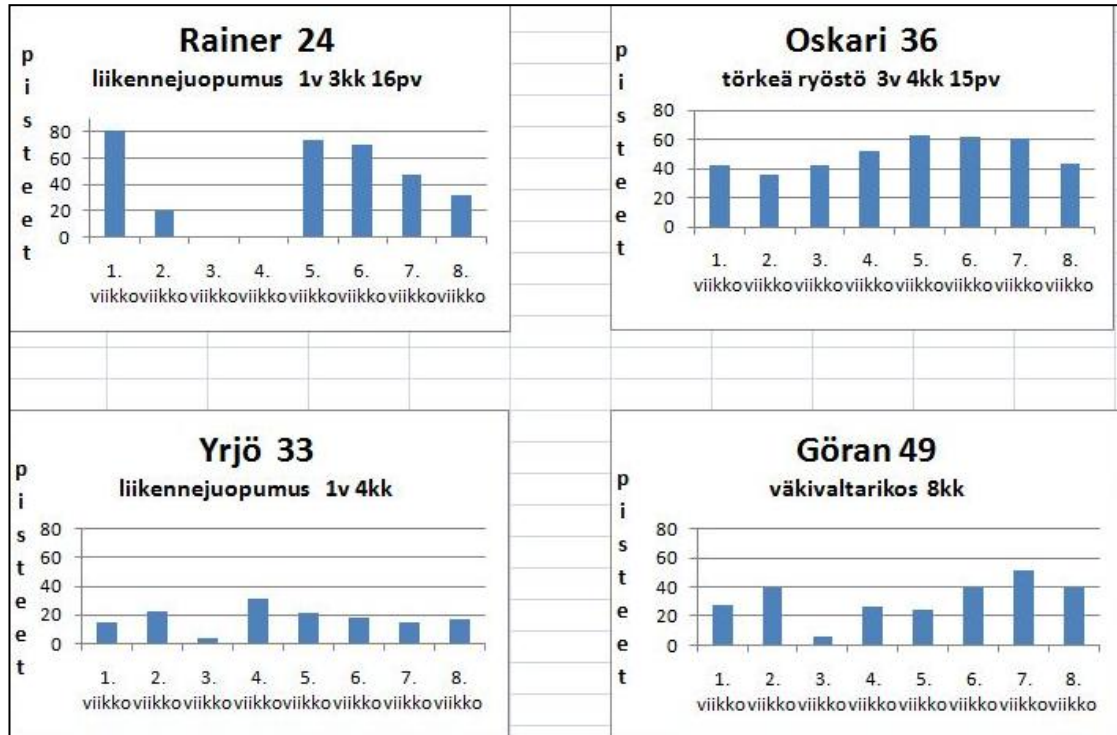
Yksilöiden voimaantumisen vaihtelu kurssin aikana

Rainerin voimaantumisprofiilista (kuvio 5.) puuttuvat istuntokerrat kolme ja neljä, hänen ollessa vankilasta poistumisluvalla ja toisena kertana sairaana. Pistemäärät vaihtelivat välillä 20 - 81 (koko ryhmällä 29,1 - 54,4). Profiilin muoto noudattelee muuten ryhmän yhteistä profiilia, paitsi toinen istuntokerta näyttää hänellä hyvin matalapisteisenä. Oskarin voimaantumisprofiilin muutokset (kuvio 5.) ovat lähes samanlaiset ryhmän profiilin kanssa. Pistevaihtelut välillä 36 - 63 ovat ryhmän keskiarvojen yläpuolella.

Yrjön voimaantumista mittaavat pisteet (kuvio 5.) ovat poikkeuksellisen matalat keskiarvoon verrattuna. Vaihteluväli pisteille oli 4 - 31. Kolmannella viikolla lähes pohja-

lukemiin tipahtaneet ja seuraavalla kerralla korkeimmalle kohonneet pisteet, josta tasainen lasku loppuun saakka, oli hänen pistejakaumansa.

Göranin voimaantumisen profiili (kuvio 5.) on hyvin vaihteleva. Pistevaihtelu on suuri 6-51 ja pisteet ovat kokonaisuudessaan alle keskiarvojen.

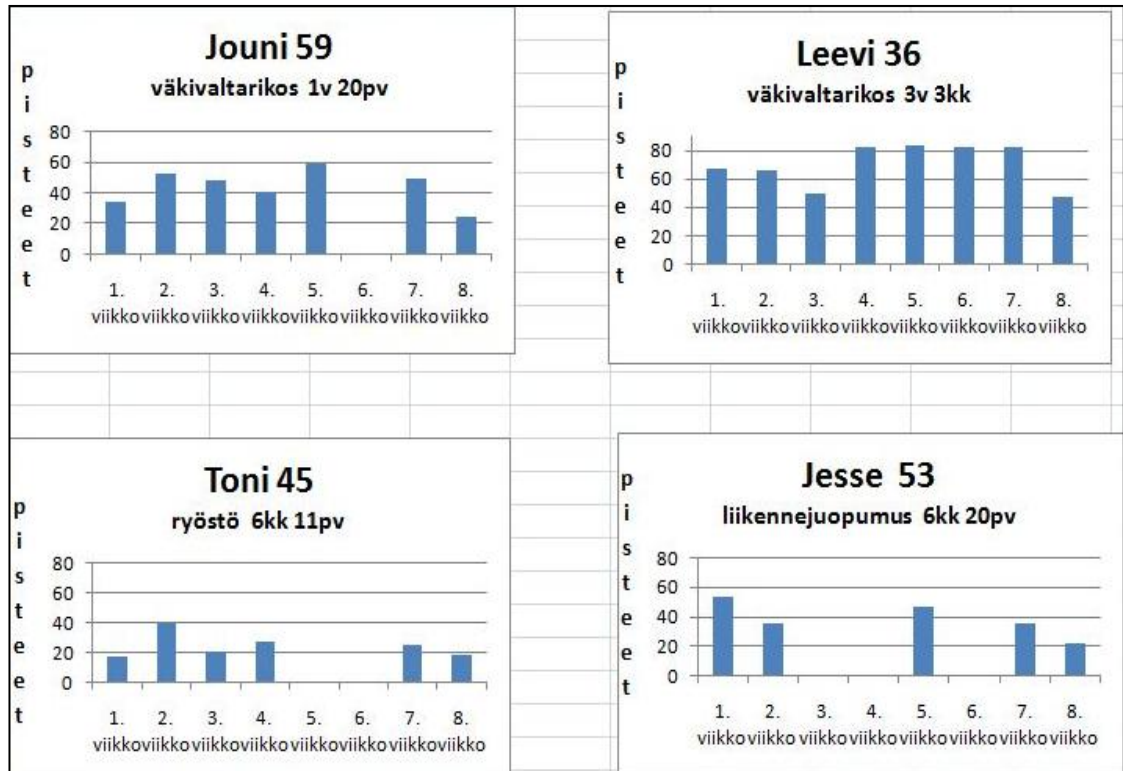

KUVIO 5. Yksilöllinen voimaantumisen vaihtelu, Rainer, Oskari, Yrjö, Göran

Jounin profiilista puuttuvat tulokset viikolta kuusi, poistumisluvalla olon vuoksi (Kuvio 6.). Hänen pistevaihtelunsa olivat 24 - 59 (koko ryhmällä 29,1 - 54,4). Profiilissa on nähtävissä kaksi nousua ja kaksi laskua. Viimeisen istuntokerran pistemäärän vähyys on poikkeuksellisen pieni. Leevin pistemäärät (kuvio 6.) ovat huomattavasti yli keskiarvon 47 - 84. Istuntokerrat 4 - 7 muodostavat yhtenäisen jakson. Viimeiselle istuntokerralle tuli suuri pudotus pistemäärässä.

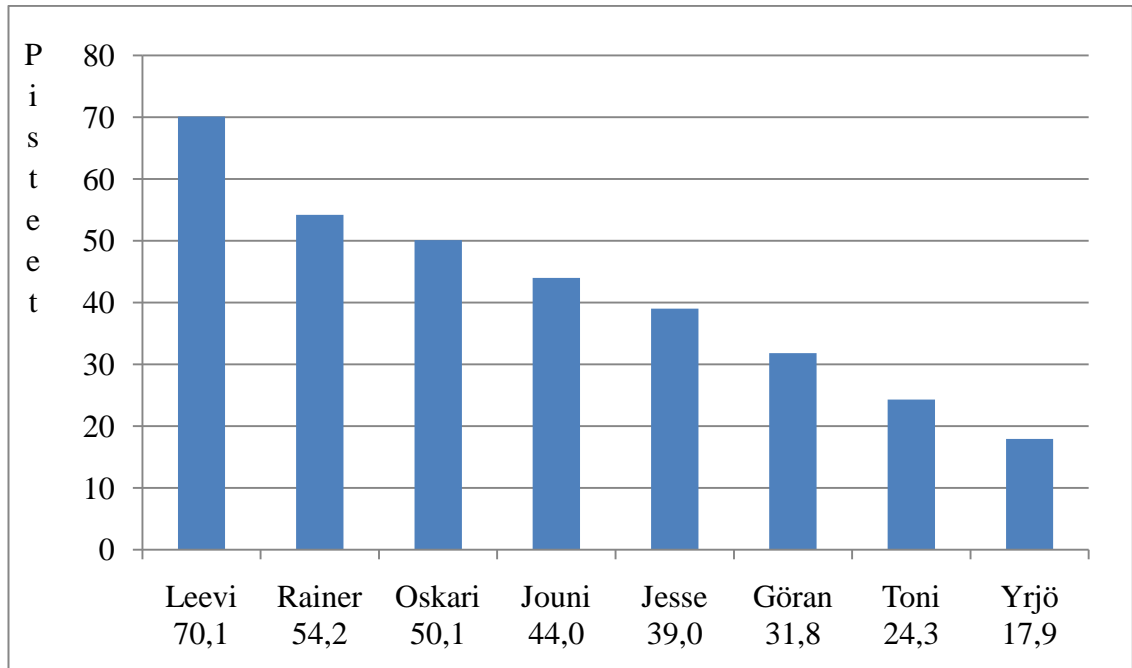
Tonin pisteet olivat kauttaaltaan erittäin matalat, 17 - 39 ja suurin pistemääräkin poikkeuksellisesti toisella istuntokerralla. Kahdelta viikolta puuttuvat pisteet hänen ollessa pois sairastumisen ja poistumisluvan vuoksi. Jesseltä puuttuu kolme istuntokertaa, 3., 4.

ja 6., syynä hänelläkin sairastuminen ja kaksi poistumislupaa. Voimaantumisprofiili noudattelee muodoltaan keskiarvoprofiilia, pistevaihtelun ollessa kuitenkin jonkin verran matalampi 22 - 54.

KUVIO 6. Yksilöllinen voimaantumisen vaihtelu, Jouni, Leevi, Toni, Jesse

Kuvio 5. on kooste kaikkien ryhmäläisten voimaantumispisteiden keskiarvoista kurssin ajalta. Pisteet vaihtelivat alimmasta 17,9 pisteestä korkeimpaan 70,1 pisteeseen. Pistemäärien ero oli huomattavan suuri, lähes nelinkertainen, pienimmän ja suurimman pistemäärän saaneiden välillä.

KUVIO 5. Voimaantumispisteiden keskiarvot yksilöittäin

6.5 Vastaajien ehdotukset tunneryhmäyöskentelyn muuttamiseksi

Avoimeen kysymykseen: ”Mitä tunneryhmäyöskentelyssä mielestäsi pitäisi muuttaa ja miksi?” tuli vastauksia varsin niukasti. Vastaajia, jotka ottivat kantaa tähän asiaan, oli kaikkiaan viisi, eli varsin hyvin, kun heitä oli yhteensä kahdeksan. Nämä vastaajat olivat kommentoineet asiaa 1-5 istuntokerralta. Vastaukset: kahdeksan vastauksista oli ”en tiedä” tai ”en osaa sanoa”, yksi vastauksista oli ”ei kait mitään...”. Yksi vastauksista oli ”saada liikkua vähän tunnin aikana”.

7 POHDINTA

Vankila voimaantumisen ympäristönä on hyvin monitahoinen. Sinne joudutaan vakavi-
en rikosten vuoksi, josta se tahtomattaankin muistuttaa yksilöä kaiken aikaa. Henkilö-
kunta valvoo ja kontrolloi ympäri vuorokauden, joka tarkoittaa epäilyksen kohteena
olemista. Konkreettisten asioiden valinnan mahdollisuudet ovat vähäiset esim. kenen
kanssa asut, millainen on päivärytmisi, missä voit kulkea, mitä tehdä, ketä ja milloin
tavata jne.

Voimaantuminen on yksi tärkeistä lähtökohdista muutoksessa rikoksettomaan ja päih-
teettömän elämään. Jotta muutosta ylipäättään alkaisi tavoitella, on ensin oltava tyyty-
mättömyys nykytilanteeseen, mutta myös usko omiin kykyihin ja olosuhteisiin, että
muutos on mahdollinen. Voimaantuminen on jokaisesta itsestä lähtevä prosessi, mutta
haittoja ja esteitä voidaan poistaa vankilassakin voimaantumisen tieltä, samoin mahdol-
listavia tekijöitä lisätä.

7.1 Voimaannuttavimmat tekijät tunneryhmätyöskentelyssä

Tunneryhmätyöskentelyssä ohjaajat kertoivat toiminnan tavoitteista yleisesti ja Kalterit
taakse® -kurssiin liittyen. Henkilökohtaisia tavoitteita tunneryhmätyöskentelylle ei ky-
sytty, mutta kyselyn toistuesssa samanlaisena eri kerroilla, kaavakkeen kysymys antoi
viitteen siitä, että tavoite olisi hyvä olla joka kerralle. Henkilökohtaiset tavoitteethan
saattoivat ryhmän eri jäsenillä olla vaatimattomasta vaativaan, mutta voimaantumisen
kokemus tulee siitä, että tavoitteensa pystyy saavuttamaan, olipa se sitten mikä ta-
hansa. Tavoitteen asettaminen ja tunne sen saavuttamisesta antaa pystyvyyden tunteen,
elämän hallinnan ja kontrolloinnin tunteen, jotka ovat tärkeitä tulevaisuuden suunnitte-
lussa ja päämäärien asettamisessa. Halu ymmärtää tunneryhmän tapahtumia kertoo yh-
teistyöhalusta ja myönteisestä suhtautumisesta toimintaan ja siihen osallistuviin henki-
löihin. Se on myös osa myönteisen tulevaisuuden prosessia.

Voimaannuttavimpina mitatuista tekijöistä esille tulleet vapaus -osaprosessin osatekijät,
ovat varmasti merkittävimpiä asioita vankeusrangaistusta suorittavalla. Avovankila,

kuten Kestilän vankilakin on, antaa olosuhteiltaan ja toimintatavoiltaan enemmän vapauksia kuin suljettu vankila. Tämä vaikuttaa varmasti yksilöiden kokemuksiin, mutta vankeusrangaistus tarkoittaa kuitenkin aina vapauden menetystä. Päihdekuntoutusohjelmaan ei ole vankilassa vangin pakko osallistua, sinne hakeuduttuaan ja ohjelman aloitettuaan on kurssin ohjelmaan kuitenkin osallistuttava. Jokaiselta ryhmäläiseltä kysyttiin lupa suostua tutkimukseen, joten se oli vapaaehtoista. Tunneryhmätyöskentely liitettiin varsinaiseen ohjelmaan ja oli tarkoitettu kaikille, joten se ei ollut vapaaehtoista. Ilman pätevää syytä ei toiminnoista olisi voinut olla pois ilman seuraamuksia. Nämä tilannetekijät huomioon ottaen tunne, että osallistuu omasta halustaan ja määrää omasta toiminnastaan on merkittävää ja yllättävääkin vankilassa.

Vapaaehtoisuuteen perustuva itsenäinen päätös ja omien päämäärien asettaminen on yhteydessä osapuolten väliseen arvostukseen ja luottamukseen. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikesta kontrolloinnista, valvomisesta ja kurinalaisuudesta huolimatta olosuhteista voidaan myös vankilassa saada sellaiset, että vanki voi kokea toimivansa omasta vapaasta tahdostaan vankilan järjestämässä toiminnassa. Voimaantumisen mahdollisuus on siis olemassa vapaus-osaprosessin osalta vankilassakin.

Voimaannuttavimpiin osatekijöihin tulosten mukaan kuuluivat myös turvallisuudentunteen kokeminen, tunteiden tunnistaminen ja tunne omasta aktiivisuudesta. Nämä ovat Kykyuskomukset -kategoriaa ja viestittävät henkilölle itselleen mm. hänen kyvyistään puolustaa itseään, turvata oma olemisensa ryhmässä ja yhteisössä. Vankilassa voi kokea turvattomuutta sekä henkilökunta että vangit. Turvattomuus voi olla paitsi fyysisen uhan kokemista, myös henkistä ja sisäistä turvattomuutta. Tällaista turvattomuutta voivat aiheuttaa pelot henkilökohtaisten asioiden paljastumisesta, haavoittuvuuden paljastumisesta, nolatuksi tulemisesta tai naurunalaiseksi joutumisesta. Ehkä myös sellaisten tunteiden valtaan joutumisesta, joita ei haluaisi paljastaa.

Vankila ympäristönä saa aikaan suojautumisen tarpeen, esimerkiksi vieraat ihmiset, väkivalta- ja henkirikoksia tehneet, psyykkisesti sairaat, persoonallisuudeltaan häiriintyneet ja ennustamattomasti käyttäytyvät henkilöt ympärillä voivat saada aikaan turvattomuuden tunteita. Omia asuinkumppaneita pääsee harvoin valitsemaan ja henkilökunnan valvova silmä ei ole aina turvaamassa järjestystä. Suljetussa ryhmässä, jossa työs-

kennellään pidempään, opitaan tuntemaan ryhmätoverit paremmin ja ilmeisesti luottamaan jonkin verran.

Ohjaajilla on oma mahdollisuutensa vaikuttaa yksilön turvallisuudentunteeseen ryhmässä. Ohjaajat pitävät huolen ryhmässä ei-toivotun käyttäytymisen rajoittamisesta, luovat hyväksyvää ja arvostavaa ilmapiiriä omalla mallikäyttäytymisellään ja rohkaisevat ryhmäläisiä käyttäytymisessä toivottuun suuntaan.

Kokemus omien tunteiden tunnistamisesta auttaa itsetuntemuksen vahvistumisessa ja sitä kautta voimaantumisen. Tunteiden tunnistaminen oli myös koko tunneryhmäyöskentelyn päätavoite, joten tämän tavoitteen saavuttamisen tunne saattoi olla merkityksellinen onnistumisenkokemus ja nostaa itsetuntoa. Tunne omasta aktiivisuudesta vahvistaa tunnetta omasta kyvykkyydestä. Ihmisen uskomukset omasta tehokkuudestaan ja kyvykkyydestään vaikuttavat siihen kuinka vahvasti he jaksavat ponnistella tavoitteensa saavuttamiseksi.

Lisäksi voimaannuttavimpiin osatekijöihin kuuluivat myös oma hyväksymisentunne ryhmätovereita kohtaan, oma positiivinen asenne ja ilmapiirin turvallisuus. Nämä kuuluvat kontekstiuskomuksien kategoriaan. Näitä osatekijöitä pohditaan, kun arvioidaan miten olosuhteet auttavat omien tavoitteiden saavuttamisessa. Ryhmätovereiden hyväksyminen mahdollistaa yhdessä toimimisen ja luottamuksen kasvamisen. Oman asenteen positiiviseksi kokeminen luo positiivisuutta koko ryhmään se lisää myös toiveikkuutta, vapauttaa energiaa muutokseen ja voimaantumiseen. Turvallinen ilmapiiri on ryhmään osallistuneiden yhdessä aikaansaamaa ja auttaa yksilöitä uskomaan, että olosuhteet tukevat voimaantumista. Ohjaajilla on myös mahdollisuus vaikuttaa ryhmän ilmapiiriin omalla ohjaustoiminnalla. Rohkaiseminen, tukeminen ja yksilöiden yksityisyyden suojaaminen luovat turvallista ilmapiiriä.

7.2 Vähiten voimaannuttavat tekijät tunneryhmäyöskentelyssä

Vaikka vähiten voimaannuttavista tekijöistä tunneryhmäyöskentelyssä kolme osatekijää kuuluvat eri kategorioihin, liittyvät niiden osaprosessit aihealueeltaan kaikki ryhmätovereihin. Ne liittyvät epävarmuuteen heidän suhtautumisestaan ja omasta vaikuttami-

sesta heihin. Vastaajan tunne siitä, että ryhmätoverit eivät ole tyytyväisiä häneen tunneryhmässä, kokemus, että ryhmätoverit eivät arvosta vastaajaa ryhmässä ja kokemus, että ei voi itse vaikuttaa muiden oppimiseen ryhmässä olivat heikoimmin koetut voimaantumisen osatekijät.

Nämä epävarmuuden ja epäluottamuksen tunteet toisia ihmisiä kohtaan ovat tavallisia lapsuudessaan turvattoman kiintymyssuhteen kokeneilla henkilöillä. Kokemukset ja uskomukset ovat syvälle juurtuneita, eivätkä ole helposti muutettavissa. Päihdeongelmat, mielenterveyden häiriöt ja itsetunnon vaurioituminen saavat aikaan myös negatiivisia oletuksia kanssaihminen suhtautumisesta. Ihminen ottaa yleensä vastaan ympäristöltään vain sellaista palautetta, joka tukee hänen kokemustaan itsestään. Myös vankikulttuurissa tapa ”lusia vain omaa kakkuaan” ohjaa siihen suuntaan, että palautetta toiselle vangille ei anneta kuin äärimmäisissä tilanteissa ja sekin on usein negatiivisia.

Voimaannuttavimmissa osatekijöissä oleva ”oma hyväksymisentunne ryhmätovereita kohtaan” ja vähiten voimaannuttavat osatekijät ”ryhmätoverit eivät ole tyytyväisiä vastaajaan tunneryhmässä” ja kokemus, että ”ryhmätoverit eivät arvosta vastaajaa ryhmässä”, kertovat, että hyväksynnän ja tyytyväisyyden tunne ryhmätoverilta jää ilmaisematta tai vastaanottamatta. Tähän voivat ohjaajat vaikuttaa ohjaamalla myönteisen palautteen antamiseen toinen toisilleen ja yleensäkin kommunikoinnin aikaansaaminen ryhmäläisten välille voi poistaa heidän epävarmuuden tunnettaan omasta hyväksyttävyydestä ja vaikuttamismahdollisuudesta kanssaihmiin.

Voimaantuminen arvostuksen ja kunnioituksen kokemisen seurauksena on yhteydessä haluun toimia vastuullisesti, luottamuksen arvoisesti ja molemminpuolista kunnioitusta rakentavasti. Ryhmänohjaajat voivat omalla esimerkillään ryhmäläisten ja toistensa kohtelemisesta antaa mallia ja kokemuksia luottamisesta ja arvostamisesta. Positiivisen palautteen antaminen ja pientenkin edistysaskelien huomiointi yksilöiden toiminnassa vahvistaa itsetuntoa vähitellen.

Vankiloiden tarjoamat toimintaohjelmat, Kalterit taakse® mukaan lukien, ovat suurelta osin ryhmämuotoisia ja ne antavat mahdollisuuden ryhmän sisäiseen asioiden jakamiseen, kokemiseen ja palautteen antamiseen.

7.3 Voimaantumisen vaihtelu vankien päihdekuntoutusryhmässä

Voimaantumisen vaihtelua kurssin aikana koko ryhmällä voidaan tarkastella ryhmän vaiheiden näkökulmasta. Istuntokerrat olivat olosuhteiltaan ja rakenteeltaan niin samantaisia kuin mahdollista, joskin osallistujia oli poissa muutamilta kerroilta poistumislupien (lomalla vankilasta) ja sairastumisien vuoksi. Tästä syystä ryhmien erilainen kokoonpano voi vaikuttaa voimaantumistekijöihin, joko lisäävästi tai vähentävästi. Esimerkiksi ryhmän ilmapiiriin tai turvallisuuden kokemukseen voi voimakastahtoisien persoonien läsnä tai poissaolo vaikuttaa merkittävästi.

Ryhmän muodostusvaiheessa ryhmäläiset ovat hyvin riippuvaisia ryhmän ohjaajasta, ollen varovaisia ja etsien omaa paikkaansa ryhmässä. Tässä vaiheessa ryhmän ilmapiiri on yleensä myönteinen ja turvallinen. Ensimmäisen istuntokerran pistemäärä on kolmanneksi korkein koko kurssin ajalta, joten voidaan ajatella tunneryhmyöskentelyn ja voimaantumisen kokemusten olleen varsin hyvät. Tässä vaiheessa ryhmäläisillä ei ole vielä tukea toisistaan epävarmuuden poistajana, joten fyysisten olosuhteiden luominen turvalliseksi sekä ohjaajien toiminta rohkaisevalla ja ymmärtävällä suhtautumisella auttaa asiaa.

Toisen, kolmannen ja neljännen kokoontumiskerran välillä voimaantumisessa oli vaihtelua. Tähän ajanjaksoon ajoittuu ns. kuohuntavaihe, joka ajallisesti sopisi voimaantumiprofiilissa havaittuihin laskuihin ja nousuihin. Tässä vaiheessa ryhmäläiset yleensä haluavat erottua ryhmässä yksilöinä ja konfliktitilanteita voi olla paljon. Kuohuntavaihe tuo epävarmuutta omasta roolista ja paikasta ryhmässä, myös ilmapiiri voi olla välillä negatiivinen. Kuohuntavaihe voi antaa yksilöille ajoittain myös voimaantumisen kokemuksia konfliktien hallinnan tunteina tai ”voittamisen” tunteina. Ohjaajat voivat yrittää hienovaraisesti rohkaisten ja tukien auttaa ryhmäläisiä löytämään paikkansa ja roolinsa ryhmässä. Arvostuksen ja tasapuolisuuden korostaminen sekä epävarman tilanteen sietämisen esimerkkinä toimiminen ohjaajaparin kanssa voivat helpottaa ja auttaa ryhmäläisiä heidän etsiessään omaa toimintatapaansa.

Viides ja kuudes istuntokerta antoivat pisteinä korkeimmat lukemat ja näin ollen sopivatkin ns. sopimisvaiheeseen ja ns. hyvin toimivaan ryhmään. Sopimisvaiheessa yleensä hyväksytään ryhmätoverit ja roolit ryhmässä, tulee yhteenkuuluvuudentunnetta, hyvän-

tahtoisuutta ja konfliktitilanteita halutaan välttää. Olosuhteet olivat tässä vaiheessa parhaat mahdolliset voimaantumisen kokemuksille ja tämä sopii myös tutkitun ryhmän voimaantumisprofiiliin.

Seitsemännen ja kahdeksannen istuntokerran pisteet tipahtavat molemmat alaspäin, osoittaen näin voimaantumiskokemusten pienenemisen edellisiin kertoihin nähden. Lähestyttäessä ryhmän lopettamisen vaihetta tunteet tulevat yleensä vahvasti esille ja aiheutuvat helpotuksesta ahdistukseen ja jopa masennukseen, riippuen mm. osallistujan aiemmista henkilökohtaisista ero-, yms. kokemuksista.

Persoonallisuushäiriöisillä, joita vangeissa on suuri osa, on lapsuuden traumaattisia kokemuksia, vaillejäämistä ja turvattomuutta. Nämä aktivoituvat usein uudelleen elämäntilanteissa, joissa on samankaltaisuuksia menneisyyden kanssa. Epävarmuus tulevaisuudesta ja ryhmän tuen menetys voivat laskea voimaantumisen mahdollisuuksia. Vaikka voimaantuminen onkin henkilökohtainen prosessi, eikä kukaan voi antaa voimaa toiselle, voivat ohjaajat tilanne ja olosuhteet huomioon ottaen, poistaa tai lievittää niitä hankaluuksia, jotka ovat voimaantumisen esteenä tai hidasteena. Myönteisen mielialan luominen ja ylläpitäminen on tärkeää kuten myös usko tulevaisuuteen.

Yksittäisten tutkittavien profiilivaihteluita ei tutkimusaineistoni perusteella pysty selittämään. Voimaantumisen vaihtelun erilaisuuden havaitseminen sen sijaan on merkityksellistä, huomataksemme yksilöllisten erojen suuruus ja saman istuntokerran erilainen kokeminen yksilöillä.

7.4 Luotettavuus ja eettisyys

Hyvä tutkimus noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä, joka tarkoittaa että tutkimuksen kysymyksenasettelu ja tavoitteet, aineiston kerääminen ja käsittely, tulosten esittäminen ja aineiston säilytys eivät saa loukata tutkimuksen kohderyhmää, tiedeyhteisöä eikä hyvää tieteellistä tapaa. Tutkija on vastuussa omassa tutkimuksessaan tekemistään valinnoista ja niihin liittyvistä perusteluista. Tutkimusetiikan lisäksi on tärkeää ottaa huomioon myös voimassa oleva lainsäädäntö. Lainsäädäntö ja tutkimusetiikka ovat kaikille

samat siitä huolimatta, tekeekö tutkimusta opinnäytettä tekevä opiskelija vai ammattitutkija. Tutkijan velvollisuus on noudattaa tutkimusetiikkaa. (Vilka 2007, 90-92.)

Tutkimuksen tekemisen tarkkaa ajankohtaa ei voi paljastaa tutkittavien henkilöllisyyden suojaamiseksi. Aineisto kerättiin yhdeltä vuoden 2009 Kalterit taakse -kurssilta. Hoitotieteellisen tutkimuksen eettisten ohjeiden 5. periaate sanoo: ”Tutkija suojelee tutkittavien yksityisyyttä mahdollisimman hyvin” (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 176).

Kirjallisen luvan tutkimusaineiston keruulle sain jokaiselta tutkittavalta vangilta päihdekuntoutusryhmässä (Liite 2.) sekä vankilan apulaisjohtaja Raimo Kariojalta (Liite 3.), joka tuolloin oli yksikön johtajana avovankilaosastolla. Hankkeistamissopimuksen (Liite 5.) tein Kariojan ja silloisten ohjaavien opettajieni Birgit Myllärin ja Annette Suopajärven kanssa. Sopimuksessa sovittiin tutkimuksen tulosten käyttöoikeuksista ja luvista. Hankkeistamissopimus tehdään aina kun tutkimustyö on työelämälähtöinen. Aineiston käytölle tutkimustyössäni sain luvan Rikosseuraamuslaitoksen kehitysjohtaja Kirsti Kuivajärveltä ja tutkija Peter Blomsterilta (Liite 6.). Liitteenä olevasta luvasta olen peittänyt aineiston keruun ajankohdan ilmaisevat tiedot, etteivät tutkittavien henkilöllisyydet paljastuisi. Saatua aineistoa käsittelin huolellisesti ja mahdollisimman objektiivisesti, huomioiden tietosuojan ja vaitiolo-velvollisuuden vankien ja vankilan asioiden ilmaisemisessa. Tutkimustulosten raportoinnissa esitin tulokset niin, että tutkittavien henkilöllisyys ei paljastunut. Tutkimuksen materiaalia käsittelin sellaisella tavalla, ettei se joutunut ulkopuolisten käsiin. Aineiston hävitin yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua. Tutkimukseni toteutin ja aineiston keräsin niin, ettei se haitannut kohtuuttomasti vankilan muuta toimintaa.

Rikosseuraamuslaitokselta saamassani luvassa suorittaa suunnittelemani tutkimus, sain palautetta siitä, että akkreditoituun ohjelmaan, (kuten Kalterit taakse®) ei saa lisätä mitään, mitä käsikirja ei sisällä, eikä myöskään pois ottaa, jottei ohjelman vaikuttavuus ja vaikuttavuuden mitattavuus vaarantuisi. Asiasta oli meillä Kestilän vankilassa kurssia ohjaavilla erilainen näkemys, jota myöhemmässä vaiheessa Rikosseuraamuslaitoksen koulutuskeskuksessa Kalterit taakse® -kurssin ohjaajakoulutuksessa selvennettiin ja korjattiin. Sain kuitenkin luvan suorittaa tutkimukseni sellaisena kuin sen olin suunnitellutkin, kunhan huomioisin em. asian.

Tutkijan ja tutkittavan välillä ei saa olla sellaista riippuvuussuhdetta, joka olennaisesti vaikuttaa tietojen antamisen vapaaehtoisuuteen, esimerkiksi työnjohtaja- tai päällikkö- asemaa suhteessa alaiseen (Anttila 2005, 509). Koska olin toinen tutkimani ryhmän ohjaajista, toi asemani auktoriteettina sellaisen suhteen tutkittaviin nähden, että jouduin erityisesti kiinnittämään huomiota asenteeseeni ja asioiden esittämisen sävyyni lupaa kysyessäni tutkittavilta. Tulin vakuuttuneeksi, että kuka tahansa ryhmäläisistä, koki olevansa vapaa milloin tahansa keskeyttämään vastaamisen kyselyyni, ilman seuraamus-pelkoa.

Tutkiessaan omaa työtään ja osallistumalla samalla toimintaan jota tutkii, on omat etunsa ja haittansa. Haittana on se, että ollessaan lähellä tutkittavaa kohdetta, saattaa jäädä asioita huomaamatta ja tunnistamatta. Etuna se, että joitain asioita voi ymmärtää syvemmin ja laajemmin. Kyselytutkimuksen etuna tässä oli se, että sillä saatiin etäisyyttä tutkijan ja tutkittavien välille enemmän kuin haastattelumenetelmällä. Vastausten identifiointi nimen pyytämällä niihin, toi taas omat paineensa vastaajalle tunnistettavuuden vuoksi.

Tiedon hankinnan keinot ja vaiheet tutkimuksessa, sekä valintojen perustelut ja aineiston analysoinnin vaiheet olen pyrkinyt kuvaamaan mahdollisimman selkeästi ja riittävän tarkasti, jotta niiden perusteella voidaan tehdä päätelmiä tulosten luotettavuudesta. Kuten Hirsjärvi ym. (2008, 255) mainitsee; tutkimuksessa käytetyt menetelmät on kuvailtava niin hyvin, että pystytään arvioimaan menetelmien ja niiden avulla saatujen aineistojen asianmukaisuutta ja edustavuutta sekä tulosten luotettavuutta.

Kvantitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella validiteetin ja reliabiliteetin näkökulmasta. Validiteetti ilmaisee sitä, missä määrin on kyetty mittaamaan juuri sitä, mitä oli tarkoituskin mitata. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että teoreettiset käsitteet on pystytty luotettavasti operationalisoimaan muuttujiksi. Mittauksen reliabiliteetti taas tarkoittaa mittarin luotettavuutta eli kykyä tuottaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. (Holopainen & Pulkkinen 2004, 14-15; Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 152)

Voimaantumisen on vaikeasti määriteltävä, monesta osatekijästä koostuva ja vaikeasti mitattava ilmiö. Saadakseni mahdollisimman validin mittarin, käytin jo valmista Siito-

sen väitöskirjaan perustuvaa näkemystä ihmisen voimaantumista jäsentävistä osaprosesseista. Näiden osaprosessien näkökulmasta laadin tutkimustilanteessa ilmeneviä tekijöitä kartoittavan kysymyspatteriston. Lähtökohtaisesti käytin hyväksi teoriatietoa rikollisuuden johtaneista syistä, vankien terveydentilasta, hankaluuksista sosiaalisissa suhteissa ja ryhmässä tapahtuvista ilmiöistä, saadakseni mahdollisimman laajasti huomioitua voimaantumiseen liittyvät osaprosessit ja niiden kartoittamisen. Näin ollen katson mittarin olevan tältä osin riittävän validi. Käsitteiden operationalisointi jäi näin jälkikäteen mietittynä viimeistelemättä. Ohjaavilla opettajilla hyväksyttämisen lisäksi, kysymykset olisi ollut hyvä esitellä ennen niiden lopullista käyttöä. Tällä tavoin laatua olisi vielä voinut parantaa.

Mittarin reliabiliteettia on hankala arvioida kuvailevassa tutkimuksessa. Myös voimaantuminen ilmiönä on vaihteleva, joten mittarin kykyä tuottaa sama tulos eri mittauskerroilla on vaikea todentaa.

7.5 Jatkotutkimusehdotukset

Voimaantuminen on yksi tärkeä edellytys syrjäytyneiden omalle elämänhallinnalle, muutoksen aikaansaamiselle ja sitä kautta uusintarikollisuuden vähentämiselle. Vankien voimaantumisen tason määrittämiseen olisi hyvä kehittää tasotesti tai mittari, jotta voitaisiin vankilan tarjoaman toimintaohjelman alussa paremmin tiedostaa yksilön voimaantumisen esteet ja ohjelmaa ohjatessa tehokkaammin mahdollistaa voimaantumisen tapahtumisen. Rikos- ja päihdekierteestä jo irti päässeiden henkilöiden voimaantumisen käännekohtia ja niihin vaikuttaneita tekijöitä olisi myös hyödyllistä tutkia, jotta muutosta voitaisiin mahdollistaa ja kohdentaa tehokkaasti myös vankeusaikana.

8 LÄHTEET

Alcoholics anonymous, Nimettömät alkoholistit. Mikä on AA, Nimettömät Alkoholistit, Alcoholics Anonymous? Viitattu 16.5.2010. <http://www.aa.fi/mika.html>.

Anttila, Pirkko 2005. Ilmaisuu, teos, tekeminen ja tutkiva toiminta. AS Pakett, Tallinna.

Cacciatore, Raisa 2007. Aggression portaat, Opetusmateriaalia kouluille. Vammalan kirjapaino Oy.

Cavell, Timothy A. & Malcolm, Kenya T. 2007. Introduction: The Anger-Aggression Relation. Teoksessa Cavell, Timothy A. & Malcolm, Kenya T. (toim.) Anger, Aggression, and Interventions for Interpersonal Violence. University of Arkansas. Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah New Jersey.

Dunderfelt Tony 2004. Irti tunnekoukuista. Hakapaino Oy, Helsinki.

Eerikäinen, Kaisu 2002. Henkirikosvangit. Teoksessa Salminen, Matti & Toivonen Klaus (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Tietosanoma Oy. 164-173.

Empowerment house. Empowerment. Viitattu 13.6.10. <http://www.empowermenthouse.fi/cms/index.php?Empowerment>.

Eronen, Markku & Henriksson, Markus & Marttunen, Mauri 2001. Persoonallisuushäiriöt, Käyttäytymisen häiriöt. Teoksessa Lönnqvist, Jouko & Heikkinen, Martti & Henriksson, Markus & Marttunen, Mauri & Partonen, Timo (toim.) Psykiatria. Karisto Oy, Hämeenlinna. 364-391.

Finlex. Hallituksen esitys Eduskunnalle valvontarangaistusta ja sähköistä valvontaa avolaitoksissa koskevaksi lainsäädännöksi. HE 17/2010. Viitattu 1.8.2010. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2010/20100017>.

Haapasalo, Jaana 2008. Kriminaalipsykologia. WS Bookwell Oy, Juva.

Harmon-Jones, Cindy & Harmon-Jones, Eddie 2007. Anger: Causes and Components. Teoksessa Cavell, Timothy A. & Malcolm, Kenya T. (toim.) Anger, Aggression, and Interventions for Interpersonal Violence. University of Arkansas. Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah New Jersey.

Heikkilä, Jorma & Heikkilä, Kristiina 2005. Voimaantuminen työyhteisön haasteena. WSOY, Helsinki.

Heikkinen-Peltonen, Riitta & Innamaa, Marja & Virta, Marjut 2008. Mieli ja terveys. Edita. Helsinki.

Hirsjärvi, Sinikka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2008. Tutki ja kirjoita, 13.-14. osin uudistettu painos. Otavan kirjapaino Oy, Keuruu.

Holmberg, Nils. Kognitiivisen käyttäytymisterapian mahdollisuudet. Viitattu 2.8.2010.
<http://www.vhkk.fi/ukh/9322.htm>.

Holmberg, Nils & Karila, Irma 2003. Persoonallisuushäiriöt. Teoksessa Kähkönen, Seppo & Karila, Irma & Holmberg, Nils (toim.) Kognitiivinen psykoterapia. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. 158-188.

Holmberg, Nils & Kavén, Saija Kalterit taakse® -kurssimanuaali, A-klinikkasäätiö, Järvenpään sosiaalisairaala.

Holmberg, Nils & Kähkönen, Seppo 2007. Hyväksymisestä muutokseen - dialektinen käyttäytymisterapia epävakaaan persoonallisuuden hoidossa, Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 2007;123(5):551-8. Viitattu 29.5.2010.
http://www.duodecimlehti.fi/web/guest/arkisto?p_p_id=dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku&p_p_action=1&p_p_state=maximized&p_mode=view&dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_spage=%2Fportlet_action%2Fdlehtihakuartikkeli%2Fviewarti-cle%2Faction&dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_tunnus=duo96324&dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_p_frompage=uusinnumero.

Holopainen, Martti & Pulkkinen, Pekka 2004. Tilastolliset menetelmät. 1.-3. painos. WS Bookwell Oy, Porvoo.

Hypén, Kimmo 2004. Vankilasta vuosina 1993-2001 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2004. Vammalan kirjapaino Oy, Vammala.

Isometsä, Erkki 1998a. Kaksisuuntaiset mielialahäiriöt. Teoksessa Lönnqvist, Jouko & Heikkinen, Martti & Henriksson, Markus & Marttunen, Mauri & Partonen, Timo (toim.) Psykiatria. Karisto Oy, Hämeenlinna. 174-195.

Isometsä, Erkki 1998b. Masennushäiriöt. Teoksessa Lönnqvist, Jouko & Heikkinen, Martti & Henriksson, Markus & Marttunen, Mauri & Partonen, Timo (toim.) Psykiatria. Karisto Oy, Hämeenlinna. 134-174.

Joensuun Avoin yliopisto 2003. Psykologian perusopintokokonaisuus (15 ov), Ryhmän sisäiset suhteet, Osa III: Sosiaalipsykologia. Viitattu 29.5.2010.
<http://tkk.joensuu.fi/avoin/opiskelu/verkko-opinnot/Psyperop/PSOSA3.HTM>.

Joukamaa, Matti & työryhmä 2010. Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve, Perustulosraportti, Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2010. Vammalan kirjapaino Oy.

Juujärvi, Petri & Nummenmaa, Lauri. 2004. Emootiot, emotionin säätely ja hyvinvointi. Psykologia (1), s. 59-66. Viitattu 10.10.10.
http://users.utu.fi/latanu/PDFs/juujarvi_nummenmaa_saately_04.pdf.

Jänkälä, Kirsi & Saarinen, Markku & Karila, Irma 2003. Kaksisuuntainen mielialahäiriö. Teoksessa Kähkönen, Seppo & Karila, Irma & Holmberg, Nils (toim.) Kognitiivinen psykoterapia. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. 80-98.

Kalterit taakse. Viikko 1. Kalterit taakse® -hoito-ohjelma.
http://www.sosiaalisairaala.fi/koulutusmateriaalia/kalterit/viikko_1/yleista/index.html,
 luettu 1.8.2010.

Kankkunen, Päivi & Vehviläinen-Julkunen, Katri 2009. Tutkimus hoitotieteessä. WSOYpro Oy, Helsinki.

Karsikas, Vuokko 2005. Selvinpään olosta tulee hyvä fiilis. Päihdeongelmaisten vankien voimaantuminen. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 3/2005.

Kivivuori, Janne 2008. Rikollisuuden syyt. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Knuuti, Ulla. Päihdekuntoutus vankilassa. Portti vapauteen. Viitattu 19.4.2010.
<http://www.porttivapauteen.fi/yhteiset/index.php?id=353>.

Koivisto, Maaria 2004, Persoonallisuudeltaan epävakaa potilas hoitosuhteessa – kognitiivisen psykoterapian ja kiintymyssuhdeteorian näkökulmia vuorovaikutuksen haasteisiin, Kognitiivisen psykoterapian yhdistys, Verkkolehti 1/2004. Viitattu 29.5.2010. <http://kognitiivinenpsykoterapia.fi/verkkolehti/2004/kt2maariakoivisto.pdf>.

Kopakkala, Aku 2005. Porukka, jengi, tiimi. Ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen. Edita, Helsinki.

KRIS, Suomi Finland, ”Rikollisten revanssi yhteiskunnassa”. Viitattu 16.5.2010.
<http://www.kris.fi/?id=1>.

Kuusinen, Kirsti-Liisa 2003. Yleiskatsaus kognitiivisiin terapioihin. Teoksessa Kähkönen, Seppo & Karila, Irma & Holmberg, Nils (toim.) Kognitiivinen psykoterapia. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. 12-24.

Laine, Vesa & Vilkkö-Riihelä, Anneli 2006. Mielen maailma 4, Tunteet, motiivit ja taitava ajattelu. WSOY, Helsinki.

Laitinen, Kalevi & Mäkelä, Rauno 1998. Katkaisuhoido. Teoksessa Salaspuro, Mikko & Kiianmaa, Kalervo & Seppä, Kaija (toim.) Päihdelääketiede. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. 179-194.

Laukkarinen, Marja-Riitta & Mäkelä, Tiina & Rouru, Sirkka 2004, Masennus tunteiden prosessoinnin ongelmana, Kognitiivisen psykoterapian yhdistys, Verkkolehti 1/2004. Viitattu 29.5.2010.
<http://kognitiivinenpsykoterapia.fi/verkkolehti/2004/ktMasennus.pdf>.

Leskinen, Eija 2009. Ryhmä toimimaan! Vinkkejä tutustumiseen, oppimiseen ja yhteistyöhön. WS Bookwell Oy, Juva.

Lestinen, Jouko & Mönkkönen, Jorma & Pursiainen, Olavi & Ruotsalainen, Seppo 2003. Ryhmämuotoinen kognitiivinen psykoterapia. Teoksessa Kähkönen, Seppo & Karila, Irma & Holmberg, Nils (toim.) Kognitiivinen psykoterapia. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. 324-336

Luhtalampi, Tuija 2010. Voimaantumisen arviointilomake 18 – 25 – vuotiaille muutos-sosiaalityön asiakkaille. Laurean ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Otaniemi. Opinnäytetyö.

Luukkala, Jouni 2007. Vankilapsykologin käsikirja. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus, Oppikirja 3/2007. Juvenes Print.

Mäkelä, Rauno 1998. Alkoholiriippuvuuden kulkuun vaikuttavat tekijät. Teoksessa Salaspuro, Mikko & Kiianmaa, Kalervo & Seppä, Kaija (toim.) Päihdelääketiede. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. 156-161.

Mäki, Jukka 2002. Päihdestrategiat. Teoksessa Salminen, Matti & Toivonen Klaus (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Tietosanoma Oy. 239-249.

Narcotics Anonymous, World Services. Facts About NA. Viitattu 16.5.2010.
<http://www.na.org/?ID=Home-basicinfo>.

Nyman, Sirpa & Näntö, Leena & Sandroos, Allan 2009. Kiintymysmallit kognitiivisessa psykoterapiassa. Teoksessa Kuusinen Kirsti-Liisa (toim.) Kognitiivinen psykoterapia ja kiintymyssuhdeteoria. Jyväskylän yliopisto, Täydennyskoulutuskeskuksen julkaisu 4. Jyväskylän yliopistopaino, 4. painos, Jyväskylä.

OH-publishing. Ainutlaatuinen assosiaatiokorttien sarja. Viitattu 22.4.2010.
http://www.oh-cards.com/download/Flyer_Finn.pdf.

Poikolainen, Kari 1998. Päihderiippuvuuden ja haitallisen käytön diagnostiikka. Teoksessa Salaspuro, Mikko & Kiianmaa, Kalervo & Seppä, Kaija (toim.) Päihdelääketiede. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. 74-80.

Rikosseuraamuslaitos. a. Arvot. Viitattu 25.4.2010.
<http://www.rikosseuraamus.fi/49204.htm>.

Rikosseuraamuslaitos. b. Esite. (164kB) Uusintarikollisuuteen vaikuttavat toimintaohjelmat rikosseuraamusalalla. Lukutiedosto painetusta esitteestä (pdf), julkaisija Rikosseuraamusvirasto 2005. Viitattu 1.8.2010.
<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/7ih4p3svv5zo.pdf>.

Rikosseuraamuslaitos. c. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 1.8.10.
<http://www.rikosseuraamus.fi/49146.htm>.

Rikosseuraamuslaitos. d. Vankeusrangaistus. Viitattu 27.7.10.
<http://www.rikosseuraamus.fi/49172.htm>.

Rikosseuraamuslaitos. e. Vankien terveydentila muuta väestöä heikompi. Viitattu 19.4.2010. <http://www.rikosseuraamus.fi/45036.htm>.

Räsänen, Juhani 2002. Voimaantumisen oikeus ja välttämättömyys. Ammatillisen voimaantumisen edellytykset ja käytäntö. Päijät-Paino Oy, Lahti.

Siitonen, Juha 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Acta Universitatis Ouluensis E37. Väitöskirja.

Sinkkonen, Jari 2004. Kiintymyssuhdeteoria – tutkimuslöydöksistä käytännön sovellukseen, Duodecim 120 (15), 1866-1871.

Sivistyssanakirja.com. a. Viitattu 27.7.10. <http://sivistyssanakirja.com/autenttinen>.

Sivistyssanakirja.com. b. Viitattu 27.7.10. <http://sivistyssanakirja.com/emootio>.

Sivistyssanakirja.com. c. Viitattu 27.7.10. <http://sivistyssanakirja.com/konteksti>.

Suhonen, Iisa. Vankeinhoidon rajalliset resurssit haasteena terveydenhuollolle. Viitattu 19.4.2010. <http://www.oikeusasiamies.fi/dman/Document.phx?documentId=z104110163531578&cmd=download>.

Suomela, Maarit 2002. Kognitiivis-behavioraaliset toimintaohjelmat. Teoksessa Salmi-nen, Matti & Toivonen, Klaus (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulu-tuskeskuksen julkaisu 4/2002. Tietosanoma Oy. 221-238.

Tamminen, Jyri 2008. Terapiasuhteen ongelmat epävakaan persoonallisuushäiriön psykoterapiassa - epäonnistumisen vai hyvän hoitotuloksen merkkejä, Kognitiivisen psykoterapian yhdistys, Verkkolehti 5/2008. Viitattu 29.5.2010. <http://www.kognitiivinenpsykoterapia.fi/verkkolehti/2008/verkkoepravakaa.pdf>.

Tilastollisia menetelmiä. Opetushallitus. Viitattu 20.3.2011. <http://www03.edu.fi/oppimateriaalit/tilastomatikka/sanasto.html#Järjestysasteikko>

Tilastokeskus. Sakkovanki. Viitattu 27.7.10. <http://www.stat.fi/meta/kas/sakkovanki.html>.

Tuckman, Bruce W. 1965. Developmental sequence in small groups. Psychological Bulletin. Vol. 63, (6) 384-399.

Viikki-Ripatti, Sari 2005. Kuvakortit toiminnallisena menetelmänä opetuksessa, Jyväskylän yliopisto, Terveystieteiden laitos, Pedagogiikan syventävät opinnot.

Vilka, Hanna 2007. Tutki ja mittaa, Määrällisen tutkimuksen perusteet. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Liite 1.

Tunneryhmätyöskentelyn arviointikaavake

Nimi _____

Tämä kysely liittyy erillisenä jokaiseen viikoittaiseen tunneryhmään ja tehdään heti varsinaisen ryhmäistunnon jälkeen. Tarkoituksena arvioida jokainen ryhmäkerta erikseen.

Ole hyvä ja laita yksi rasti jokaisen väittämän kohdalle, sitä mielestäsi parhaiten kuvaavan vaihtoehdon kohdalle.

Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	En osaa sanoa	Melkein samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
-------------------	-----------------------	---------------	----------------------	---------------------

Esimerkiksi: Tunnelma ryhmässä oli kannustava				X	
---	--	--	--	---	--

1. Saavutin tälle kerralle asettamani tavoitteen hyvin.					
2. Halusin ymmärtää tunneryhmän tapahtumia.					
3. Tunsin osallistuvani ryhmän toimintaan omasta halustani.					
4. Tunsin määrääväni itse omasta toiminnastani.					
5. Tunsin olevani tyytyväinen itseeni tunneryhmässä.					
6. Tunsin ryhmätovereitteni olevan tyytyväisiä minuun tunneryhmässä.					
7. Tunsin oloni turvalliseksi tunneryhmässä.					
8. Tunsin kuuluvani ryhmään.					

9. Tunnistin tunteeni ryhmässä hyvin.					
10. Tunsin olevani yhtä arvokas kuin ryhmätoverini.					
11. Tunnen, että onnistun hyvin tulevaisuudessakin tunneryhmissä.					
12. Uskon saavuttavani tälle toiminnalle asettamani tavoitteet tulevaisuudessakin.					
13. Otin vastuuta tunneryhmän onnistumisesta.					
14. Olin aktiivinen tunneryhmässä.					
15. Koin itseni hyväksytyksi tunneryhmässä.					
16. Hyväksyin ryhmätoverini tunneryhmässä.					
17. Koin ryhmätovereitteni arvostavan minua ryhmässä.					
18. Tunnen, että saan tukea ryhmätovereiltani, jos sitä tarvitsen.					
19. Asenteeni ryhmässä oli positiivinen.					
20. Ilmapiiri ryhmässä oli turvallinen.					
21. Tunsin voivani vaikuttaa omaan oppimiseeni hyvin, tässä tunneryhmässä.					

22. Tunsin voivani vaikuttaa ryhmätovereitteni oppimiseen tässä tunneryhmässä.					

Mitä tunneryhmätyöskentelyssä mielestäsi pitäisi muuttaa ja miksi?

Liite 2.

Eila Skantz
Kemi-Tornion
ammattikorkeakoulu
sairaanhoitajakoulutus
Opinnäytetyö

LUPA OSALLISTUA TUTKIMUKSEEN

xx.xx.xx

Lupaudun osallistumaan kyselylomakkeella tapahtuvaan tietojenkeruuseen Kalterit taakse® -kurssiin liittyvässä tunteidenkäsittelyryhmässä. Antamiani tietoja saa käyttää vain tätä nimenomaista tutkimusta varten ja henkilöllisyyteni ei saa paljastua ulkopuolisille missään vaiheessa tietojen käsittelyä.

Suostun lomakekyselyyn vapaaehtoisesti ja voin irtisanoutua siitä missä vaiheessa haluan, asiaa sen kummemmin perustelematta.

Kestilässä _____

LIITE 3.

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU
Terveysalan koulutusyksikkö

OPINNÄYTETYÖN AINEISTON KERUUN LUPA-ANOMUS**1. Luvan anoja**

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun terveystalon koulutusyksikön opiskelija
Eila Skantz

2. Opinnäytetyön aihe

Tunneryhmäyöskentely osana päihdekuntoutuskurssin ohjelmaa, vankien kokemana.

3. Opinnäytetyön tarkoitus

Tutkimustyöni tarkoitus on kartoittaa vankilan ryhmämuotoiseen päihdekuntoutusohjelmaan osallistuvien vankien kokemuksia tunneryhmäyöskentelystä. Tavoitteena on saada aineistoa, jonka pohjalta arvioida tunneryhmäyöskentelyn liittämistä kiinteäksi osaksi olemassa olevaa päihdekuntoutuskurssia, sekä tietoa myös tunneryhmäyöskentelyn kehittämiseen.

4. Opinnäytetyössä tarvittava aineisto

Kerään tutkimusaineiston ohjaamaltani päihdekuntoutuskurssilta yhdeksän viikon ajalta, kerran viikossa toteutettavasta tunneryhmäyöskentelyryhmästä.

5. Aineiston keruumenetelmät

Käytän strukturoitua kyselykaavaketta lisättynä yhdellä avoimella kysymyksellä. Kyselyn toistan jokaisen tunneryhmäyöskentelyryhmän jälkeen.

6. Aineiston keruun suunniteltu ajankohta

Kurssi alkaa ja päättyy , kerään aineiston em. ajalta.

7. Opinnäytetyön arvioitu valmistumisaika

Arvioin opinnäytetyöni valmistuvan syyslukukaudella 20

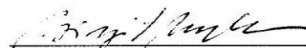
8. Opinnäytetyön suunnitelma on hyväksytty

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU, terveysalan koulutusyksikkö

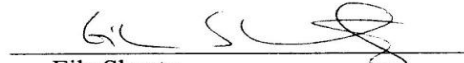
/ / päivänä _____ kuuta 20

9. Allekirjoitukset

Opinnäytetyön ohjaajat

Lehtori Birgit Mylläri
Lehtori Annette Suopajarvi

Opinnäytetyön tekijä, osoite ja puhelinnumero

Eila Skantz
Kestilän avovankilaosasto
Turppasentie 2
92700 KESTILÄ
050-3273531

Lupa tutkimustyöhön

myönnetty hakemuksen mukaisena myönnetty korjauksin hakemus hylätty

päiväys _____ / _____ 20

allekirjoitus
Apulaisjohtaja Raimo Karioja

LIITE 5.

SOPIMUS

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun terveysala ja alla mainittu toimeksiantaja sopivat tällä sopimuksella opiskelijatyönä tehtävän opinnäytetyön tekemisestä alla mainituin ehdoin.

Toimeksiantajatiedot:

Toimeksiantajan nimi ja osoite: **Kestilän vankila, Turppasentie 22, 92700 Kestilä**
 Yhdyshenkilö/työelämäohjaaja: **Apulaisjohtaja Raimo Karioja**
 Yhdyshenkilön/työelämäohjaajan yhteystiedot: **Kestilän vankila, Turppasentie 22, 92700 Kestilä**

Oppilaitostiedot:

Oppilaitoksen nimi ja osoite: **Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, Meripuistokatu 26, 94100 Kemi**

Opinnäytetyön tekijä(t) ja yhteystiedot:

Eila Skantz, Kestilän vankila, Turppasentie 22, 92700 Kestilä

Opinnäytetyön ohjaava(t) opettaja(t) ja yhteystiedot:

Birgit Mylläri, Annette Suopajarvi, Meripuistokatu 26, 94100 Kemi

Opiskelijatyönä tehtävän opinnäytetyön tiedot:

Opinnäytetyön nimi/aihe: **Voimaantumisen vankien päihdekuntoutusryhmässä, Kuvaus tunneryhmätyöskentelystä**
 Työn aikataulu: **Valmistuu vuonna 2010**
 Opinnäytetyöstä aiheutuvista kustannuksista vastaa: **opiskelija itse**

Työn tulosten tekijänoikeuksista ja hyödyntämisestä sovitaan seuraavaa:

Annan/annamme Kemi-Tornion ammattikorkeakoululle korvauksetta luvan kopioida yllämainitun opinnäytetyön kokotekstinä ammattikorkeakoulun Intranetiin. Opinnäytetyötä saa jakaa tutkimustarkoituksia varten kirjastoille ja muille tiedon tarvisijoille kopioina. Kemi-Tornion ammattikorkeakoululla on oikeus periä kopioista ainoastaan materiaali- ja toimituskulut.

Tulosten salassapidosta sovitaan seuraavaa: **Opinnäytetyö on julkinen.**

Toimeksiantajan opinnäytetyöstä mahdollisesti maksama korvaus: -

Jos tähän sopimukseen tulee muutoksia, on se jokaisen osapuolen uudelleen hyväksyttävä ja allekirjoitettava.

Tämä sopimus on tehty kolmena (3) kappaleena, yksi jokaiselle sopijaosapuolelle.

Paikka: KESTILÄ

Aika: 20.5.10

Minjälmyläinen
AMK:n edustaja

Toimeksiantajan edustaja RAIMO KARJOLA

Opiskelija
EILJA SAARI

Liite. Opinnäytetyön tutkimussuunnitelma

LIITE 6.

RISE RIKOSSEURAAMUSLAITOS

Päätös

19.3.2010

9/332/2010

Eila Skantz
Kestilän vankila
Turppasentie 2
92700 Kestilä

Hakemuksenne 1.3.2010

Tutkimuslupahakemus

Olet hakenut Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun Terveysalan koulutusyksikön opinnäytetyötä varten. Opinnäytteen ohjaajina ovat lehtori Birgit Mylläri ja lehtori Annette Suopajärvi.

Tutkimuksen aihe ja tarkoitus

Opinnäytteen aiheena on tunneryhmätyöskentely osana päihdekuntoutuskursin ohjelmaa vankien kokemana. Tarkoituksena on kartoittaa vankilan ryhmämuotoiseen päihdekuntoutusohjelmaan osallistuvien vankien kokemuksia tunneryhmätyöskentelystä.

Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimusaineisto on kerätty päihdekuntoutuskurssilta yhdeksän viikon ajalta. Tunneryhmiä pidettiin kerran viikossa tunti kerrallaan sisältäen kyselykaavakkeen täyttämisen jokaisella kerralla. Olette saaneet luvan tutkimusaineiston keruulle apulaisjohtaja Raimo Kariojalta.

Haluatte yhdistää Vankitietojärjestelmää apuna käyttäen taustatiedot tutkittavien iästä, vankilakertaisuudesta, tuomion pituudesta ja päärikosluokasta.

Tutkimuksen toteutus

Työn on tarkoitus valmistua keväällä 2010.

Lupahakemus

Haette lupaa tutkimuksen suorittamiseen sekä Vankitietojärjestelmän käyttöön.

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimusluvan hakemuksenne mukaisesti, kuitenkin siten että seuraavat kohdat tulisi ottaa opinnäytettä tehtäessä huomioon:

Opinnäytteen tekijä on haastatellut Kalterit taakse® kursille osallistuvia vankia ja sisällyttänyt ohjelmaan erillisen osuuden, jossa on käsi-

H:\TEKSTEJÄ\Tutkimus\tutkimusluvat 10 PB\lausunnolla\Tutkimuslupa Skantz.doc

Käyntiosoite
Alberinkatu 25
00180 HELSINKI

Postiosoite
PL 319
00181 HELSINKI

Puhelin
010 36 88500

Telekopio
010 36 88446

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

tely tunneryhmätyöskentelyä. Opinnäytteessä ei ole otettu huomioon, että koska kyseessä on akkreditoitu ohjelma, niin sitä tulee käyttää hyväksytyin käsikirjan mukaisesti. Käsikirjaan ei sisälly tunneryhmätyöskentelyä, vaan kyseessä on ohjelman ohjaajan oma versio kurssista, johon hän on liittännyt tunneryhmätyöskentelyosuuden. Ohjelmatyö perustuu siihen, että ohjelmat ovat vaikuttavia, ja jotta vaikuttavuutta voidaan mitata, niin kaikkia ohjelmia on toteutettava niin kuin käsikirjassa on ohjeistettu, eikä niistä voi ottaa mitään osuuksia pois tai lisätä mitään.

Toiseksi kun tutkimuslupaa haetaan aineiston keruun jälkeen, tulee silti varmistua, että vankien osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja heiltä tulee olla pyydettyä tutkimukseen osallistumisesta yksilöity kirjallinen suostumus. Tutkimustulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua.

Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankilaosastojen muulle toiminnalle.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää kopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle (Vernissakatu 2A, 01301 VANTAA). Tutkimuksesta tulee myös lähettää tiivistelmä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön (peter.blomster@om.fi). Rikosseuraamuslaitos pidättää oikeuden julkaista tiivistelmän internet-sivuillaan.

Kirsti Kuivajärvi
kehitysjohtaja

Peter Blomster
tutkija

Tiedoksi

Itä-Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja Mika Antikainen
Pelson vankilan johtaja Päivi Ollila
Kestilän vankilan apulaisjohtaja Raimo Karioja